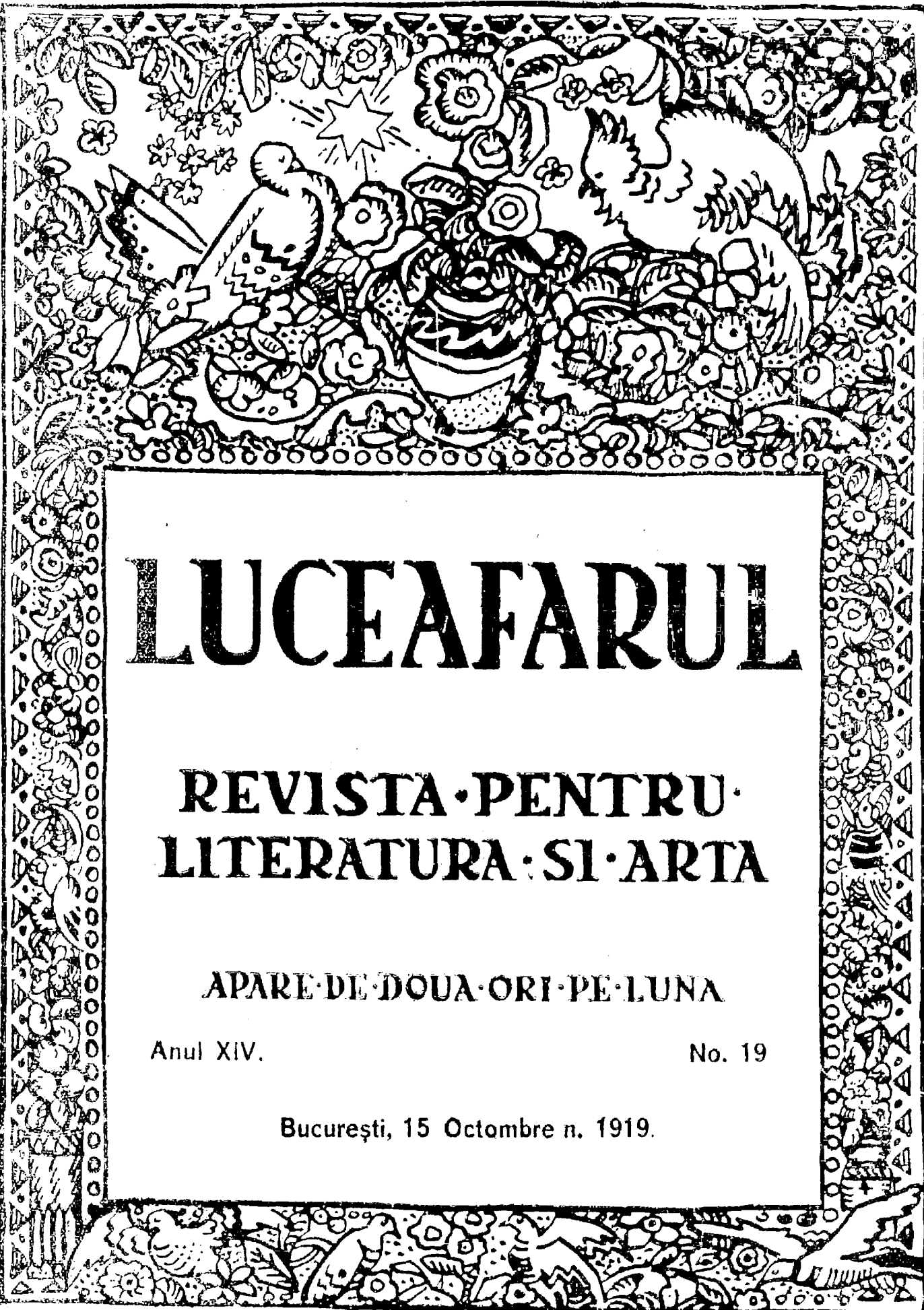

LUCEAFARUL

REVISTA • PENTRU •
LITERATURA • SI • ARTA

APARE DE DOUA ORI PE LUNA

Anul XIV.

No. 19

București, 15 Octombrie n. 1919.

LUCEAFĂRUL

REVISTA PENTRU LITERATURA ȘI ARTA. APARE DE DOUA ORI PE LUNA

Director : Octavian C. Tăslăuanu

Cuprinsul No. 19 din 15 Octombrie n. 1919

Vasile Pârvan. Parentalia

Artur Enășescu Țiganca

Const. Asiminei Mugurii

Gh. Mithăescu Cel din urmă cârd

Marcel Romanescu. . . Toamnă pe fiord

Cronica : Arte plastice : Doi pictori ai Moldovei : d-nii Băieșu și Bălțatu (Em. Ciomac);

Muzica : Opera Română (I. Nona-Otescu); Teatru : Compania dramatică „Excelsior”

(Artur Enășescu); Culturale (Emanoil Bucuța); Insemnări : „Cu reglești și vingalace”

(A. B.); Superficialitatea, „La vraie Italie”, (Em. B.); Lamura.

Planșe : Împăratul Traian, după J. J. Bernoulli; Moartea Regelui Decebal, după C. Cichorius.

ABONAMENT

Pe un an Lei 60.—

Pe o jumătate de an. Lei 30.—

Redacția și Administrația, București, Strada Numa-Pompiliu.

Abonamentele se plătesc cu anticipație

În București: la Administrația „Luceafărul” str. Numa Pompiliu 5-9.

În Iași „Tipografia Națională, str. V. Alexandri 11.

În Ardeal „Banca „Albina”, din Sibiu str. Măcelarilor.

În Basarabia „la Librăria „Luceafărul” Str. Pușchin 25, Chișinău.

Revista se găsește de vânzare la toate
librăriile din orașele țării

REPRODUCEREA OPRITA

PARENTALIA

DE

VASILE PÂRVAN

ΑΓΟΡΑΣΤΗΣ Τί δαί οἱ ἄνθρωποι;
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ Θεοὶ θνητοί.
ΑΓΟ. Τί δαί οἱ θεοί;
ΗΡΑΚ. Ἄνθρωποι ἀθάνατοι.

(Luciani vit. auctio, 14, p. 354)

Sunt Parentalia.

Cei vii pomenesc pe cei morți. E o datorie, pe care muritorii și-au statornicit-o, dintru însuși începutul gândului despre moarte: liniștea de piatră, în care cădea dintr'odată viața, eră așa de grozavă, încât minții înspăimântate a muritorilor moartea nu-i putea fi decât un somn greu. Iar în visele nesfârșitului somn, nu se putea, ca celor trecuți dincolo, să nu le vie dorul după cei lăsați și după cele părăsite dincoace. De i-ar fi uitat cei de aici neajutându-i pe aceia în marele întunec de subt pământ, ei ar fi suferit acolo și sufletul lor chinuit s'ar fi umplut de mânie. Iar mânia morților putea fi blestem și pieire tuturor faptelor celor vii.

Pomenirea celor morți de curând mai deșteaptă încă jale. Iar întristarea e muzica din care apoi înflorește și gândul celor mulți.— Morții de demult nu mai dau nici dor, nici durere, celor de azi. Pomenirea lor e numai un gând palid. Și gândului acestuia, al recei amintiri, îi trebue tot sângele viu al amintitorului, spre a învia într-o viață deplină.

Sunt aniversări ale morților.

Cei vii caută să împărtășească pe cei morți cu bucuria ori cu întristarea contemporană. E încercarea de preamărire a celor pe veci adormiți, pentru a face, prin asemănarea lor cu noi, lauda ori hula celor de azi.

Să pomenim pe întemeietori.

De optsprezece sute de ori s'au uscat florile crescute pe mormintele lor. De optsprezece sute de ori s'au ridicat din nou prin zăpada subțire a primăverii alte flori, proaspete.

Sunt Parentalia.

Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi, din tăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile nouă din pulberea florilor vechi.

În pomenirea morților e conștiința despre viața fără sfârșit în cele obștești ale ei, e mângâierea blândă a amintirii, care, și după mii de ani, învâluie cucernic palidele umbre ale celor cosiți, fără reîntoarcere, în fiecare generație. Și viața trecută, legată, continuu viu, de viața prezentă, biruește moartea... în care s'a scufundat... ca un călător în ceață.

Ci noi, cei singurateci, murim.

Și cu noi mor toate ale noastre. Moare durerea. Moare trupul omenesc: începutul întregii frumuseți a lumii acesteia. Moare gândul și amintirea. Și moare și marmora în care am coborît sufletul nostru: rănilor ei nu sângerează, ele nu o ucid, ci tocmai prin ele ea trăește încă mai arzător în cele mai mărunte frânturi ale trupului ei mutilat. Dar moare și marmora, de rănilor vremii. Moare și sufletul ei de neînțelegerea oamenilor. Și nu e nimic atins de mâna ori de buzele noastre, ca să nu moară.

Dar cu ochii tăi mari, adânci și blânzi, dumnezească Clio, zână a devenirii gândului, tu privești crearea prin om a altei lumi, alta decât cea aspră, cea crudă, cea muritoare, ce ne-au făcut-o zeii. Cu cântec epic tu glorifici, cu cântec liric tu mângâi, pe copilul tău, cu suflet din cer și trup din pământ, omul, și tu blândo, tu buno, povestești... că a fost viața oamenilor.

Tu, Clio, culegi de pe morminte florile uscate și ni le faci iară vii, înflorind proaspete, ca cicoarea pe lanuri, în roua dimineții. Tu, Clio, încălzești cu focul tău trupurile de demult adormiților și îi faci iară vii, trăind din nou puternic în lumea lor și năvălind plini de viață în lumea noastră: cu sângele încă lunecând pe armurile lor, cu patima încă aprinsă în privirile lor, cu visul încă palpitând în făptura mâinilor lor. Și între noi oamenii, cei plăpânzi, cei trecători, nemurirea se coboară, ca raza din cer. Bogați de nesfârșitul tuturor luminilor aprinse de cei ce dintru început și fără de sfârșit au creat lumină, noi copiii unei clipe—totuș vecinice: în renașterea ei perpetuă din cele ce au fost, în nesfârșirea ei de iubire spre cele ce vor

fi—strălucim de lumina întreagă a sufletului omenesc întreg, de la cel dintâiu care a trăit, până la cel din urmă care va trăi. *unul*.

Ci de n'ai fi tu, Clio, ca râmele în noroi, așa ne-am țări în întinericul unei singure vieți, cu dimineață și seară, cu zi și cu noapte.

Tu singură ne faci bogați, tu singură ne ridici peste noi, tu singură ne învecinicești,—Clio, mărire ție.

* * *

Ruginiau codrii. Ca niște paseri obosite coborau legănat către pământ frunzele aprinse de cea de pe urmă sărutare a soarelui de toamnă. Prin satele Daciei mergeau zvonuri de răzbunări romane. Negustorii din Miazăzi se făceau tot mai rari. Și cei cari mai îndrăzneau să se afunde în adâncimile Daciei păduroase, priveau sfioși împrejur, vindeau repede și plecau pe furiș. Ostatecii și fugarii romani, slujitori regelui dac, lucrau cu zor la întărituri, închideau văile către Dunăre, ridicau burguri, dregeau cetățile, construiau mașini de asalt, turnau arme. Femeile erau posomorite. Bărbații erau tăcuți. Era liniște aspră în toți și poruncile Regelui erau grabnic și cu prisos împlinite. Când începură a cădea fulgii, știa fiecare că în primăvară va putea muri.

Flăcăii, cari cu cincisprezece ani înainte, dăduseră Domnului țării dace, întâia lui biruință pe pământ roman, erau acum bărbați în putere. Copiii lor se ridicau acum și ei, gata de pus la arme. Cincisprezece ani soarta războiului iubise pe Daci. Din pădurile Suebice ale Dunării de Sus, până în munții Parthici, cari fac umbră apelor Tigrului, numele regelui puternic, nobil din viță de nobili, rege din viță de regi, Decebal, era pomenit cu cinste și închinare. Soli daci mergeau în Apus și în depărtatul Răsărit, la regii neamurilor germanice, sarmatice, scitice, armenice, parthice, ducând sfat de luptă, de împotrivire dărză, de atac necurmat, împotriva stăpânitorilor dela Miazăzi.

Din timpuri uitate de amintirea muritorilor trăiau Dacii pe pământul acesta, îmbrățișat de cele trei ape, cu marea cetate clădită de zei în mijlocul țării: cu munți de patru părți. Ei nu erau o biată nație rătăcitoare, ca vecinii Germani ori Sarmati. Ei nu erau o nație barbară, ca nenumărații locuitori ai Nordului mlăștinos, sărac și friguros. Ei erau statornici, orânduți, luminați, în străvechi legături cu civilizația elenă,—cu cea mai avântată credință idealistă în nemurire, pe care au gândit-o oamenii,—cu tradiție milenară în cele ale vieții de societate ori de stat,—cu nume glorios în lupta de libertate față de toți cei puternici din jur,—cu incomparabila epopee de unitate națională biruitoare a regelui erou Burebista, îndărătul lor.

Trecutul strălucit, de aproape două veacuri înainte, luminează acum și calea regelui Decebal. Nu puterea, ci unirea, lipsise întotdeauna marelui neam dacic. Ca principii macedoneni, geloși de libertatea lor locală, principii daci ai multelor țări dace dintre cele trei râuri își așteptau pe Philippos și pe Alexandros al lor, care cu mână de fier să-i fie uniți întru marea luptă a aceleiași patrii. Și Decebal era acum ca Filip. Ci soarta n'a voit ca să-i urmeze un Alexandru.

Din munții marelui nostru burg se îmbrățișează cu privirea în zilele senine întreaga câmpie înconjurătoare, către Tisa, Dunăre, Pont și Nistru.

Precum omul de mare nu se liniștește până nu pune zăgaz de pământ rătăcirii sale pe ape, întemeind porturi și stații și așezări, de jur împrejurul împărăției sale de valuri, și anexând mării tot ce îi formează hotarul ei uscat, — tot așa cămpeanul și omul stepei, nu s'a liniștit până nu a dat hotar de pământ înalt, de pământ stâncos, mării sale de ierburi și de holde.

Așa au bătut milenii valurile scite, sarmate, slave, cetatea noastră pe Nistru și stropi de sânge barbar au căzut în pământul nostru, rodind după firea lui, la marginea înaltă, de Răsărit, a Patriei. Așa au bătut milenii valurile iazyge, germane, maghiare, cetatea noastră dinspre Tisa și stropi de sânge barbar au pătat pajiștile noastre, rodind după firea lui, la marginea joasă de Apus, — ba pătrunzând prin porțile Munților, până chiar în mijlocul burgului, Patriei noastre.

Dar pe razele privirilor noastre, care pătrundeau din creșetele munților până dincolo de apele străjuitoare, a mers și dorul nostru după pământ strein. Și încotro era straja mai tare, într'acolo s'a dus și dorul nostru mai năvalnic. Decând se pomenește neam dacic și neam român, râul nostru părinte, Danuviul, a văzut când ieșea din valea pannonică pe ambele lui maluri același neam, — pe-al nostru.

Dar ce am voit noi, au voit și cei din Miazăzi. Apele nu-s granițe, ci drumuri. Și pentru stăpânirea drumurilor, cu străjuire pe ambele lor părți, s'au luptat întotdeauna statele și popoarele. Așa cum toată valea unui râu se umple cu o singură nație, așa stăpânirea unui râu cată să fie deplină pe toată valea lui sub același stăpânitor.

Regele Burebista a stăpânit și dreapta fluviului. Regele Decebal a căutat să statornicească din nou această stăpânire. Era dreptul lor. Căci, dela valea Moravei și până la malul callatian al Pontului prieten, *dave*-le dace se țineau lanț. Icoana răspândirii națiunii noastre pe pământul strămoșesc, se arată și în această parte a fi fost aceeași cu cea dacică acum două mii de ani.

Dar pe malul de Miazăzi al Dunării era acum alt stăpânitor decât pe vremea lui Burebista. Lui Decebal îi stetea în faţă Roma. Şi Roma nu învăţase încă a ascultă de nimeni. Pentru brâul de argint al Dunării lupta avea a fi tot aşă de cumplită, tot aşă de fără cruţare, ca aceea pentru brâul de aur al Rinului.

* * *

Ard trupurile, ca nişte ruguri, de văpaia sufletelor tari cari le incing. Se mistue vloga pământească a naţiilor, de jertfa de sânge, neîntrerupt cerută, pentru continua biruinţă, de neînduratul lor suflet luptător. Dar precum flacăra prinde cu braţ vânjos arma care cade din mâna unchiaşului slăbit de ani, aşă popoarele tinere, cu suflete de copii, cucerite de marele suflet al naţiunii perpetuu biruitoare, prind la rândul lor arma, spre a apăra cu sângelile lor tânăr, cu puterea lor proaspătă, marele gând, care e acum şi al lor.

Când, de pe urma nevolniciei ultimului Flaviu, aquilele italice se dară biruite spre Miazăzi, lăsând toată Dunărea şoimului dacic, când Italia slăbită se închină înaintea Daciei năvalnice, Spania romană luă asupra ei lupta pentru onoarea, pentru puterea şi biruinţa Patriei mame. Pentru brâul de argint al Dunărei luptă acum un spaniol, cu fire tânără, cu credinţă proaspătă, cu speranţă nepusă la încercare; luptă, ca în vremile bătrâne, ale alcătuirii Italiei — când tăria romană se oţelea mai mult prin înfrângeri decât prin biruinţe — cu voinţa hotărâta de a împlini cele fixate de Roma eternă, fie chiar şi după un secol de lupte şi un ocean de sânge.

Cel ce purta acum armele Romei era un om liniştit, măsurat, cuminte, modest. Era doar numai prin tatăl lui dintre cei ce în Senatul Romei hotărau soarta lumii. Bunicul său, poate, nici nu vorbise bine limba romană. El era un soldat, ca şi tatăl său; soldat ajuns general şi atâta tot. Şi, fost general, fost guvernator de provincie, ajuns împărat, el rămânea încă tot omul din popor, răbdător la muncă, întârziind bucuros la plăcerile trupului, cu nesfârşit respect pentru străluciţii senatori ai Romei, pentru splendoarea Romei, pentru arta cuvântului la Roma. Provincia lui, pe care o guvernase conştiincios şi energic, se mărise acum cât tot Imperiul. Dar sufletul celui ce guverna era tot cel vechiu, al guvernatorului provincial, al neitalicului, al „neromanului“, care se sfiă de Roma şi era adânc turburat — până la vanitate — când ea i se închină: a o dispreţui încă nu putea, a o stăpâni încă nu-şi simţia îndrăzneala. Şi cât trăit, n'a putut învăţa acest meştesug. Senatul Romei a avut două decenii, când a putut crede că mai însemnă ceva în marile prefaceri ale lumii.

Noi mușitorii suntem mari, nu pentru găsirea unui gând, într-o zi de noroc, ci pentru urmărirea într-o mie de zile, și cu, și fără noroc, a gândului unic, care stă la temelia oricărei vieți creatoare. Și sufletul nostru se multiplică prin fiecare gând de-o zi pe care-l prindem în sborul lui spre neant și îl fixăm, ca pe o piatră de monument, în opera noastră unică, în gândul nostru unic. Ci fiecare din noi, într-o singură zi, cu un singur gând, e mai slab, mai sărac, mai nepulincios în cele eterne ale vieții, decât plugarul simplu, decât cărătorul de poveri în porturi, a căror viață e clădită pe legătura dintre toate zilele vieții lor într-o singură datorie, a muncii. Marea noulă, marea creare, e iubirea aceasta continuă, neobosită, pentru gândul unic. El culege gândurile fiecărei zile, le cioplește după nevoia marelui opere în care le închide, și, prinzându-le acolo cu însăși viața, cu însăși iubirea noastră, el crează o viață nouă, biruitoare a timpului, din viața noastră cea veche și roasă de timp.

Așa era mare, simplul, cumintele, modestul, neînvățatul spaniol, care era acum împărat al Romei. În viața unei singure zile cel de pe urmă senator din Roma ar fi fost — poate — mai înțelept, mai strălucitor, mai vrednic de purpură, decât dânsul. Și de aceea, pentru fapta unei zile, Ulpus Traianus, împăratul, rugă pe învățatul, pe strălucitul Licinius Sura, senatorul, să-i scrie cuvintele de solemnă prezentare : zădarnicele discursuri scilpitoare, care învâluie în înșelare mintea ușuratecă a muritorilor. — Dar pentru fapta celor o mie de zile, pentru întărirea întru alte secole a marelui împărății care se clătină, strălucitul Licinius Sura sfătuisese în ceasul cel greu pe blândul și slabul Cocceius Nerva, senatorul travestit în împărat, să arunce pe umerii simplului, modestului, neînvățatului Ulpus Traianus, provincialul, hlamida de fier și foc a unei împărății, pentru statornicirea căreia numai jertfa fără sfârșit a victimelor umane încoronate cu laurii biruinței și jertfa necurmată a victimelor mizerabile sfâșiate de lanțurile robiei, erau faptă îndestulătoare.

* * *

Omul crede că pentru dânsul natura va înfrână legile ei, le va da un alt curs, le va duce pe drumul pe care ni s'ar părut în slaba noastră experiență că ar putea fi, măcar accidental, mănate. Căci aspectul material, palpabil, al întâmplărilor omenești acopere sufletul faptelor, întocmai ca o mască hădă un suflet de înger, și ascunde ochilor noștri — nedeprinși a vedea pătrunzător — esența vieții senine, indiferente, obiective și unice, care pulsează, neschimbată de voința umană, după legile ei, cosmice.

Și marea înșelare târăște indivizi și popoare în suferință și moarte. Un om lovește pe altul numai pentru a-și mulțumi mânia, — dar iată, cel lovit moare și agresorul își risipește propria viață, fiind scos dintre oameni. Un popor e închis de altul prin războiu, spre a nu mai crește, — și iată, poporul închis se întinde peste întregul pământ prin darurile geniului său de natură pacinică. Decebal luptă să facă un imperiu unitar thraco-dacic și își găsește moartea, distrugerea țării și pieirea întregii vieți politic-naționale a poporului său. Traian distruge Dacia, spre a avea liniște la hotarul Dunării-de-Jos și a păstra Romanismul din Sudul râului, — și în loc de liniște, care nu ține, se naște un nou popor, care va trăi chiar când întreg Romanismul oriental se va fi risipit în pulbere. Traian aduce coloniști nenumărați, spre a face o țară romană, în limitele romane. — și în loc crește o țară Dacă, numai de limbă romană, dar în hotarele dacice și cu sufletul dacic — aborigen — până în îndepărtății ei descendenți de astăzi.

Se poate cu sila schimba haina unui popor. I se poate impune de cuceritor limba, fără cunoașterea căreia cuceritul nu-și poate nici cât de puțin ușura robia lui. Cuceritorul dă poruncile în limba lui, iar cuceritul trebuie să le înțeleagă, să le împlinească, sau să moară. Se poate schimba și numele poporului cucerit, căci el nu mai e decât lucrul cuceritorului, — și pe pământul cucerit nu mai dictează și nu mai dă veste lumii despre cele ce sunt acolo, decât cuceritorul. Pentru lumea cea mare cuceritul a murit. Dar nu pentru legile eterne ale firii. Așa precum toate masacrele nu pot fi destul de depline spre a desființa rasa supusă, ci ea se îndoaie ca oțelul sub greutatea năvălitorului și apoi, încet-încet, se îndreaptă iară, insinuându-se prin însăși carnea celor nou veniți, tot așa cuceritorul, venit din țara lemnului și a mlaștinelor friguroase, în veci nu va mai clădi în lemn și nu se va mai îmbrăca în piei, în țara pietrei și a soarelui blând și senin. Și casa lui și masa lui și podoaba lui și, încet-încet, sufletul lui, se va da după cele ale cuceritului și cultura lui va fi potrivită după cultura cuceritului, întâi mai slabă, că el va fi mai nepriceput și strein, apoi tot mai asemenea cu a cuceritului, doar ceva-ceva schimbată de firea lui deosebită ca sânge și foc lăuntric, — dar în cele mari ale ei ea va fi, ca dintru începutul vieții omenesti în acea parte a lumii, cultura țării, iar nu a omului.

Și cum se întind stejarii numai până la anume înălțimi și latitudini, așa își păstrează popoarele sub numele diferite, pe care li le dau valurile marilor ondulații raciale, aceleași ținuturi de străveche înrădăcinare, în aceleași granițe, pare că fixate până în amănunțele separării uscatului de ape. Priviți lumea Celților în luptă cu Ger-

manii, apoi a Gallo-Romanilor, apoi a Francezilor, și urmăriți în miile de ani granițele de Răsărit ale poporului cu cele trei nume și, totuși, cu acelaș hotar. Priviți granițele Italicilor spre Illyri, iar apoi Slavi, și înfățișarea lacului, de jur împrejur italic, al Adriaticei, de două mii de ani încoace. Priviți granițele naționale ale Dacilor lui Burebista și Decebal și ale Românilor lui Ferdinand Biruitorul. Urmăriți pe Thracii Balcanilor în așezarea lor predilect continentală, cu întregul litoral în mâinile vechilor Eleni și pe urmașii lor Turano-Slavi de astăzi în aceeași strictă așezare continentală, cu întregul litoral în mâinile Grecilor contemporani. Cercelați marginea mării nesfârșite dintre coloanele lui Hercule și pustiul Tanais acum două mii de ani și astăzi: aceeași limbă greacă vă va răsună la ureche în antica Mas-salia și în noua Odessă. Căci muntele și marea își au oamenii lor deosebiți. Coasta mării, cu locuitorii ei, e o anexă a apei, iar nu a uscatului de care se ține. Și Atlantica nordică își are pe ambele ei coaste înghețate pe aceiași Dani-Norvegieni. Egēica își are pe aceiași Greci. Coastele Mării Negre sunt o anexă a vieții mediteranee, iar nu osteuropene. Neamurile migrează, dar culturile rămân. Și cum nu singularul, ci genericul, e aceea ce hotărăște în viața popoarelor, nu perpetuele ondulații etnice, care amestecă neamuri cu neamuri, le învâlmășesc, le mână iară către locul de plecare, întrucât nu s'au risipit cu totul în marea migrație, — ci statornica precumpănire a țării de bază, cu poporul ei primitiv, înrădăcinat în țărina pe care de milenii o lucrează, cu cultura lui fixată de legile supreme ale firii, că-rora noul venit trebuie să li se supună, asimilându-și-le, sau să piară, hotărăște de aceea ce în istoria universală s'au chemat, așa de adesea cu atâta de slabă înțelegere: migrații etnice, stabilități culturale, ori aptitudini diferențiale ale raselor.

Căci dacă națiunea nu e nici ceva fix etnic, fiind întotdeauna în fiecare națiune un nesfârșit amestec de neamuri, contopite încă dela primele rătăcirii interdiluviale, — dacă națiunea nu e nici limbă, căci aceeași limbă poate fi a mai multor națiuni, — și cu atât mai puțin un simplu nume, pe care-l poate impune unui popor chiar numai o mână de cuceritori tirani, — atunci nu e ea oare acea expresie culturală creată de înrăurirea pământului asupra omului, nu e ea realitatea biologică a omului modificat de pământul pe care se așează, după legi neschimbate, care-l modelează analog, oricare i-ar fi originea și numele? Și atunci, ideea națională fiind o stare de conștiință, înainte de toate culturală, iar geografia umană demonstrând nu după oameni, ci după pământul pe care se așează, adevărate *autochthonii culturale*, nu ajungem oare la marea realitate istorică, așa de neînțeleasă atâta vreme, așa de combătută și de contestată, a *autoch-*

IMPĂRATUL TRAIAN
(Bust, în Museul Capitolin, Roma)

După J. J. Bernoulli
(II 2, XXIV-a).

thoniilor naționale? Mai poate fi atunci vre-o minune că granițele așa-zise etnice ale poporului regelui Decebal sunt așa de amănunțit identice cu granițele așa-zise etnice ale poporului regelui Ferdinand?

* * *

Popoarele modelate de pământul pe care prind rădăcini, se supun legilor lui. Și nu va fi putere pe lume care să le împiedice a tinde mereu să împlinească, veac după veac și mileniu după mileniu, poruncile legilor pământului lor. Nici-o suferință, nici-o jertfă, nici-o sângereare nu le va înspăimânta. Nici-o huzurire a păcii nu le va molăși până într'atâta, ca să se supună fără luptă unor legi omenești streine, protivnice pământului din care se hrănesc.

Iar când vloga lor se va fi sfârșit, când ele vor trebui să-și înnoiască sângele, primind alt popor pe pământul lor, ca domn al lor și al pământului lor, acest popor va relua lupta cu aceeași credință către străvechiul pământ, ca și când și el, dintru începutul vremilor, ar fi fost fiul lui.

Și, vechiul popor și noul popor, contopite în indisolubile legături de sânge, nu vor mai fi decât unul și același, doar numai într'o nouă generație a lui: ca fiul născut din cei doi părinți, de neamuri deosebite, fiu deopotrivă al amânduror părinților.

* * *

Viața popoarelor e ca viața mării: pe adâncurile, perpetuu liniștite, se iscă și se potolesc — sus — furtunile.

Se cutremură țăriile de marile ciocniri ale neamurilor, în războaie. Ard orașele, se dărâmă templele, valuri de sânge curg din râurile miriadelor aduse la apriga furtună a uciderii de vânturile gândurilor celor de sus, cari conduc națiile. Pe viscol și senin, în zi și în noapte, neîntrerupt mugește uraganul morții... Ci, când iarba mijeste printre bulgării de zăpadă, neschimbat ca Luceafărul, care se arată la Apusul și la Răsăritul fiecărei zile, muncitorul pământului iese, potolit și sigur de ritmul mișcărilor lui, spre a brăzda pământul și a crea din nou viața.

Pe adâncurile liniștite ale vieții nemuritoare a popoarelor, se zbate, sus, furtuna vieții trecătoare, a patimelor gândului schimbător, purtat de puternici ce încearcă — așa de zădarnic — să mâne după voia lor cursul vieții adâncurilor.

Și totuși, și în adâncuri sunt mari izbucniri ale focului subpământean, care turbură și ridică, până în lumina apei mereu agitate, perpetuu liniștitele unde ale abisurilor.

Cât inima omenească se va mai putea aprinde pentru ceva în lumea aceasta, biruind gândul rece și cântăritor, iubirea celor mulți, pentru cele vecinice ale lor, va izbucni ca focul cel nestins, turburând abisurile.

Și oamenii se vor ucide între ei.

Căci numai atunci s'ar lăsa muritorii judecați în iubirea lor de alți muritori și și-ar lăsa luate în pace: femeea, țara, credința, când iubirea lor ar fi biruită de frica de moarte.

Și Dacii nu cunoșteau frica de moarte. Ei iubeau moartea. O doreau, alergau după dânsa, și pe porțile ei întunecate, ei socoteau că intră, nu în eterna neîmînță, ci în eterna viață cu zeii. Dar mai mult decât moartea, ei toți, cei mulți, cei umili, cei din adâncuri, iubiau țara Dacă. Și atunci când nici prin moartea lor ei nu-i mai puteau răscumpăra libertatea, când nici prin întoarcerea mereu năvalnică din trista pribegie pentru libertate, ei nu o mai puteau mântui din robie, atunci plecau și ei genunchiul înaintea Domnului strein, spre a-i fi robi împreună cu pământul robii, spre a mângâia cu trista lor iubire jalea amară a patriei înlanțuite.

Apărarea pământului dacic de regele Decebal și poporul său a fost un imn de iubire cum rar au mai înălțat popoarele moșiei lor amenințate.

Cucerirea pământului dacic de Împăratul roman și frângerea națiunii dace a fost suprema afirmare a geniului Romei în potrivirea, la firea și făptura lui, a celor trei continente ce se ating împreună la marea cea de Mijloc. După această ultimă, și cea mai strălucită biruință, Roma n'a mai putut merge înainte, puterea ei n'a mai rodit. În lupte titanice ea a cercat să păstreze neatins ce crease, și, veacuri la rând, ea a luptat, până ce, obosită, sfârșită, dar cu copiii ei toți maturi, în stare acum să se aperc și să trăiască singuri, ea a trecut din viața aceasta, cum trece tot ce e omenească, fie chiar și după milenii.

Pe anticele ogoare ale popoarelor aborigene ce se întind până la Rin ori în Alpii Răsăritului, și în marea cetate carpatică, țarina înșăși, de multul sânge roman, vărsat ca jertfă, devenise romană. Aborigenii se făcuseră fii ai Romei. Popoare după popoare s'au revărsat de atunci peste pământurile Romei și toate s'au topit în marea flacără a vieții romane.

* * *

Războiul nu se face numai de cei tari, ci și de cei slabi. Și mai totdeauna cei slabi, iar nu cei tari, îl și încep. Căci cei tari n'au ne-

voe de războiu, pentru a întinde puterea lor. Ei trăesc numai, trăesc puternic, și puterea vieții lor răstoarnă popoarele și împărățiile, cum colțul seminței răstoarnă primăvara bulgării de deasupra lui și crește tot mai înalt, spre soare.

De aceea e și așa de deosebit războiul, așa cum îl fac cei slabi, de războiul făcut de cei tari.

Cei slabi simt că chiar biruind, nu vor putea păstra ce au cucerit, și de aceea distrug, pradă, ucid, necinstesc pământul și poporul cucerit. Războiul celor slabi e ca mânia de femei: furios, plin de vorbe zadarnice și stins de sine însuși prin lipsa puterii pe mai departe. Războiul celor slabi e războiu de năvălire și de surprindere, e războiu de noroc. Și ca norocul de nestatornic și înșelător e și mersul lui. Războiul celor slabi e, când devine tragic, prin ridicarea celor tari împotriva lor, cu gând de desființare, războiul desperării, e războiul eroismului solitar și zadarnic, e războiul marilor catastrofe ale națiunilor și conducătorilor. Războiul celor slabi e pilda crudă dată de zei muritorilor asupra nimicniciei tuturor celor omenești. El este oracolul Destinului pentru împlinirea celor dintru început hotărâte, ca cei slabi să cadă, căutându-și prin neînțelepciune singuri ruina, pentru ca astfel din viața lor să se împuternicească cei tari, cum din carnea căprioarei plâpânde se împuternicește lupul pădurii.

Cei tari simt că, chiar biruiți, nici-o putere dușmană nu se va putea sălășlui prea mult pe pământul cucerit dela dânsii și că intru sfârșitul sfârșitului tot o vor alungă. Iar când cei tari merg înainte, când puterea lor se întinde biruitoare peste pământurile și sufletele altora, atunci cei tari clădesc în piatră fiecare pas mai departe în țara unde au intrat. Ei nu distrug, ci construiesc din nou, pe alte temelii. Ei nu năvălesc furioși, ci împing liniștiți și siguri de sine, definitiv, ireparabil, pe adversar tot mai departe. Ei nu pradă, ci pun în circulație nouile bogății, cucerite. Războiul celor tari e vestit dinainte. El nu e războiu de noroc, ci de cumpănită apărare, prin slăbirea sau nimicirea celui ce amenință. Și dacă adversarul e cu multă viață în el, cei tari fac războiul de durată, până la slărmarea finală, oricât de târziu ar veni ea, a celui ce a turburat lumea și viața.

Priviți pe alba columnă din Roma povestea cea tristă a căderii Daciei. Sunt chipuri cioplite, în marmoră rece, a marelui foc, care a topit două popoare într'unul.

Numai prin luptă, prin luptă dreaptă, deschisă, fără meșteșuguri și cu toate puterile, dela om la om, dela erou la erou, Dacii nu pot fi biruiți. În multele icoane ale marilor bătălii e una, a celei dintâi, când cei doi adversari și-au măsurat întâia oară puterile și popoarele

conducând singuri bălălia. Sprijinit pe ultima sa cetate de ziduri, ridicată la capătul drumului clădit de legionari pe pământul dacic, Împăratul trimete în crâncena cumpănire rând pe rând tot ce are mai aprig între barbarii aduși la credința romană. Tot ce are mai nezgduit în măreață liniște între romanii săi legionari. Sprijinit pe cetatea sa de munți și de codri, Regele trimete în focul bălăliei cetele sale—în rânduri strânse—cu principii lor în frunte, bărbații în putere, ca și flăcăii încă tineri : cu fața de copile. Și însuși Iupiter Tonans dă ajutor Romei, bălând cu furtună de ape în față pe Daci. Cad Dacii ca spicele sub mîna secerătorului. Și Zeul însuși îi acopere cu trăsnețele sale. Și totuși, nu-i biruință. Împăratul privește, trist, după bălălie, departe în munții dușmani la marea cetate ce n-o poate încă cuprinde.

Dar anului *unu* îi urmează anul *doi*, și, de va fi nevoie, anul *o sută*, al luptei.

În năvăliri nouă atacă Dacii chiar malul Roman al Danuviului. Pe văile înguste, în pădurile munților, ei închid cu ziduri dela un mal la altul calea invadatorilor ce-și clădesc drumul prin trecători. Și nu e un pas mai departe, făcut în țară Dacă, fără sânge roman vărsat ca jertfă. Sfărâmarea Dacilor în luptă deschisă, înaintea pătrunderii Romanilor în munți, e însemnată cu grele pierderi romane chiar de săpătorii în marmoră, cari—afară de aici—nu dau niciodată chipul celor căzuți ai Romei.

An după an, până la al șaselea, ține lupta.

Tot mai departe pătrund, zidurile, legionarii. Castru de castru, șosea de șosea, se împlântă tot mai adânc în codrii tăiați fără milă, în tot mai largi luminișuri, pentru liniștea de atacuri furișe ale celor înfrânți. Cetățile dace sunt asaltate, satele lor sunt arse. Tot mai departe pribegesc învinșii, cu bătrâni, cu femei, cu turme.

Ci măreț banchet funerar au serbat cei puternici ai Daciei, când furtuna deslănțuită de ei a dus, în al șaselea an al luptei, la robia patriei lor. Sub zidurile cetății mugea bălălia. Pe înaltele coperișuri alergau flăcărilor. Pe cărări întunecate se afundă, pentru lupte nouă, tot mai departe în codrii țării sale, Regele. Ci ei serbau, liberi, în țară încă liberă, unirea lor liberă, cu moartea. În triumfuri romane, grumazul lor nu puteau să și-l plece. În milă romană, ei domnii, ei dăruitorii de milă, nu sufereau să se întineze. La luptă mai departe sufletul lor amar nu-i mai îndemnă, ca pe Rege. La Zalmoxis ocoțitorul, ridicați pe palme de blânda zână a morții, acolo era drumul, acolo era mântuirea, mărețelor căpetenii dace.

Acolo, ca cel de pe urmă, avea a veni, în ceasul supremei ruini, Regele. Cel dintâi la sângerarea pentru patrie, cel de pe urmă la mântuirea întru eternă libertate. Cântă, Melpomene, moartea regelui Decebal.

„Pe norii zenitului în sfat zeii. E *φορσυσία*. În talgerele de aur se cumpănesc două suflete. Al împăratului Romei e unul, al regelui Daciei e altul. Apasă pe talgerul Romei privirea de soare a părintelui Iupiter Capitolinul. Apasă pe talgerul Daciei privirea de foc a stăpânitorului trăsnetelor Zalmoxis Dacicul. Și nu e mijloc să se plece mai tare un talger, ca să condamne la cădere, rușine, moarte, talgerul cel mai ușor. Și fața zeilor se întunecă și iubirea pentru ai lor îi turbură și războiului muritorilor, cumplit, pare a se adăoga, în tării, războiul zeilor.

„Ci Artemis-Bendis-Diana îndreaptă ochii zeilor către pământul de lupte și sânge. Făptură minunată de cetate lucește în raza de soare. De munți păduroși i-s zidurile, de fluvii largi i-s șanțurile. — Aceasta-i cetatea credincioșilor mei. De vi-s dragă, vă cer ascultare. — Din timpul când Gaia a creat Cerul, Munții și Marea, Moirele aspre au pus legătură crudă : că tot ce e viață să fie mereu cucerit prin moarte. Cetate de zei, ori cetate de oameni, zid al Titanilor, ori zid de mâini muritoare, nu va trăi fără jertfa celei mai scumpe vieți zidite în piatră de meșteri. Ci cel mai scump suflet al cetății mele de munți și de ape e sufletul regelui dacic, cumpănit în balanța de aur. Pe veci să trăiască cetatea, cu sufletul lui prins în ziduri.

„Prin codri uitați de lumină grăbește spre Nord biruitul. Încă odată, mai vrea să-și adune vitejii, să lupte cu Cesarul Romei. E singur. Sufletul lui arde de iubirea pământului tată. De-ar fi zeu, ar da suflet copacilor uriași ce-l cuprind sub bolta lor largă și plină de murmur.

„Pe norii zenitului zeii au hotărît. Cu rază de soare Iupiter luminează calea Romanilor cari grăbesc după rege.... În balanța de aur talgerul lui se ridică....

„Cu arma muiată la zile de glorie în sânge dușman Regele, liber, pe pământ încă liber, săvârșește jertfa.

„In zidul cetății de munți și de râuri, sufletul lui părintesc ocrotește, etern, dăinuirea Daciilor“.

* * *

Furtuna de la fața mării s'a potolit : marea răscolire a izbucnirilor din adâncuri s'a liniștit : e pace și cântec al vieții peste tot locul.

S'au împlinit cele hotărâte de zei. Prin satele Daciei se văd pretutindeni fețe streine : din împărăția cea fără margini curg mereu oameni noi, cari se așează pe plaiurile patriei. Drumurile și-au schimbat cursul : nu mai merg, ca pe vremea Regelui, mai mult pe culmi, ci, pe văile râurilor, soldații cei noi zidesc drumurile nouă ca pentru vecinicie : burgurile principilor s'au pustit : domnii lor odihnesc sub brazdă. Cetățile nu se mai ridică pe vârfuri de dealuri, ci se clădesc pe maluri de ape, la margini de drumuri. În munții cu aur, în dealurile cu sare, sapă acum cei veniți de departe și scot cu hărnicie averea pământului. Și cetăți și orașe de piatră și case și temple și băi și vile de marmoră se ridică—in înfățișări italițe—dintr'o zi pe alta. Și negustori nenumărați cutureieră ținuturile și soldați de-ai Romei se așează la sate după isprăvirea slujbei lor grele : și tot mai departe pătrunde vorba romană, credința romană, viața romană. Dar cei nou veniți nu se mai gândesc la vechile lor patrii. În țara eroului rege ei nu se mai simt Romani, ci Daci. Și Dacii cei vechi, ce-au mai rămas în țară, nu se mai simt așa de instreinați ca să fie la fel cu cei ce-au devenit tot Daci, cu toată vorba și gândul și viața lor romană. Iar cântecul muncii, pe anticele ogoare, începe să răsune în sunete romane.

Ci din Miazănoapte bat mâniași la porțile patriei robite Daciei-liberi. Când principii au băut cupa morții, când Regele a sfâșiat cu spada proprie vălul vecinicieii, poporul a dat foc satelor și cu femei, cu copii, cu vite, a pornit către munții, ce tot mai departe dau oerotire, în Nordul păduros și sălbatec, pribegilor dornici de libertate. Dar în aspra țară carpică, costobocă, sarmatică, streinii din Sud nu-și pot găsi pace. Mor părinții de dorul patriei robite, iar fiii le moștenesc acelaș foc sfânt de iubire a străvechei țărine dace. Și fiecare generație, sfărâmând zăgazul graniței romane, năvălește în Dacia-mamă, dă tributul de sânge Romei, care neîndurat zdrobește ceata năvalnică : și miriade de Daci liberi sunt transplantați de Cesari, înapoi în patrie, ci—intr'o lume romană.

Și deceniu după deceniu Dacia își recapătă copiii pribegi, cari întăresc cu sufletul lor aprig viața roditoare a Patriei. Și când, după trei jumătăți de veac, cei de la Roma pierd nădejdea de a mai ține închise hotarele mereu rupte de barbarii germano-sarmatici, când slaba lor minte crede că îndărătul apelor late ale bătranei Dunări s'ar putea mai ușor feri de diluviul barbar, Dacii cei liberi sunt cei mai năvalnici, sunt cei mai aprinși, în lupta de reluare a Patriei.

Pe columna de marmoră palidă din forul biruitorului lui Decebal cea de pe urmă icoană a marilor lupte arată plecarea în exil a neîmpăcaților iubitori de libertate dacică. Și Roma și Cesarul cre-

deau că au biruit. Dar continuă contestare a biruinței au făcut mereu-nouile, false, triumfuri, de *Dacicus Maximus*, ale împăraților veacului următor: Maximinus și Maximus și Decius și Gallienus și Aurelianus însuși.

S'au întors vremile: legionarii se retrag în Imperiu; Dacii se reacează în patrie.

Ci nouii veniți sunt acum—după trei jumătăți de veac—mai puțini ca țărani pământului dacic—de rasă și romană și dacă, dar de singură limbă romană—, uniți pentru vecie în aceeași iubire către pământul patriei lor comune.

Se pustiesc orașele de piatră și palatele și teatrele și băile, de granit și marmoră; se acoper de pământ drumurile zidite de legionarii Romei. Se duc cei bogați, cei dornici de liniște, cei ce niciodată n'au iubit pământul Daciei. Dar din nou se îndesesc satele după străvechea obicei dacică. Din nou se clădesc casele numai după antica tradiție thracă. Și portul lucrătorilor țărinei roditoare a rămas același ca înainte de venirea oaspeților italici. Și așezămintele vieții lor simple, sătâne, înaintea cărcra și Romanul trebuise să-și îndoie legile lui rigide, organizând rural Dacia, se reintăresc, ca în străvechile timpuri libere.

De marea lumină a Romei rămâne însă pe veci luminată Dacia. Melodioasa alintare a dulcelor vorbe italice robește pe toți strănepoții eroului rege. Și numelui Daciei furat de Roma, copiii Daciei îi pun în loc însuși numele Romei. La Miazăzi de brăul de argint, pentru care au luptat până la moarte Dacii și legionarii, Cesarii întemeiază o nouă Dacie. Ci în Dacia cea adevărată, în mijlocul barbarilor cu cari nu mai seamănă nici în graiu, nici în suflet, țărani ogoarelor, păstori turmelor, se simt Romani, se numesc Romani și întemeiază o nouă Românie.

Cetatea eternă a eroului rege e de-acum o cetate romană. Apărătorii ei vor străjui statornic în numele Romei. Din marea ură s'a născut marea iubire. Diluviul barbar curgând de ambele părți ale burgului dacic spre lumea mărilor calde, acoperind adesea cu valurile lui turburi și însăși cetatea înaltă, nu va putea clăti nicio piatră din așezarea cea trainică a Romanilor dacici și a Dacilor liberi.

* * *

Astfel lupta cea mare, a geniului Daciei cu geniul Romei, a rămas ca un simbol sacru pentru toate luptele popoarelor viitoare. Din marea lor ură s'a născut marea iubire.

Cântă, Euterpe, cântecul Daciei.

„Dacia, fecioara, turbură liniștea ta, divine Rômule. Frumoasă

și crudă, ea pustiă, ca arșița verii, cu năvale de foc și jale, țara ta. Așa era menirea fecioarei sălbatece: să facă gol, să aprinză flacări, să samene spaimă în jurul ei. Lumina ta, puterea ta, frumuseța ta, o trăgeau spre tine, Rômule: dar sălbateca ei libertate, de Diana, o mână înapoi în pădurile ei nepătrunse, când tu, din liniștea ta turburată, întindeai brațul spre dânsa. Ci sufletul său se aprinse odată și el, de ispitirile crudei fecioare. Și ai vrut s'o cuprinzi. Cu tăria Atalantei zâna neapropiată te-a aruncat la pământ însângerat de răni. Tu n'o iubeai tare și n'ai putut-o frânge.

„Și atunci Aphrodite, cu zâmbet de glumă ucigașă, a poruncit lui Eros să te săgețe. Ardea sufletul tău ca soarele în ameză. Ai prins-o, ai luptat, te-ai rănit și ai rănit-o, v'ați privit lung, dușmani de moarte, ai sărutat-o și — n'ai cuprins-o. De focul rușinei că ai biruit-o, de ura puterii de-ai frânt-o, de flacăra mâniei că ai sărutat-o, s'a pregătit să te ucidă. Și Aphrodite zâmbea divin: cum ar putea doi zei să se ucidă, de cât iubind. Și tu, nebiruitule, ai biruit-o. Imbrățișarea ta era dogoritoare de toată văpaia verilor tale aprinse, sărutarea ta era dulce de toată melodia cântecelor tale italice, cuvântul tău era blând de întreaga mângâiere a iernilor tale calde, ochii tăi erau luminoși de tot seninul mărilor tale clare. Și fecioara care te urise cum nu te mai urise încă nici om nici zeu, te-a iubit cum nu te mai iubise nici-o femeie. Ea se făcu tu-însuși și copiilor ei, ea singură dintre femeile iubite de tine, le dădu numele tău. Și ei luptară și muriră, din veac în veac păstrându-ți: numele tău, chipul tău, gândul tău, glasul tău, lumina ta, gloria ta.

„Dacie. Rômule,

„Mărire vouă“.

* * *

Când adâncile neguri ale pământului, care fierbea încă în haosul focului, au început să se ridice, când raza luminei a început a pătrunde către imensele ape, când marile oceane mereu frământate de furtuni s'au luminat de soare, marea a văzut în țării cerul. Și lumina a străbătut-o ca un lîor al vieții și cerul s'a oglindit în clara ei față, și întreaga podoabă și întreaga adâncime a boltei însozite, ori înstelate, s'a răsfânt în apele murmurătoare. Și de neasemănata frumuseță a cerului s'a înfrumusețat și marea și marea a iubit cerul.

Așa s'au luminat mereu, în schimb continuu de frumuseță delat unul la altul, bărbatul și femeia dacoromană și, întru perpetuă moștenire, urmașii lor până astăzi. Din marea suferință și marea înnobilare a luptelor de libertate ale bărbatului dacoroman, s'a luminat cu cerească lumină și sufletul tovarășei lui de viață. Din delicata, supusa,

ingeresc-răbdătoarea ei muncă frățească, a crescut floarea iubirii curate, iubirii sfinte, din sufletul tare și nobil al bărbatului patriei noastre.

Cum picătura de fosfor aruncată în bronzul topit îi schimbă toată firea, făcându-l mai tare, mai cald în strălucire, mai rezistent, așa un singur fragment de rasă superioară, tare, cu suflet cizelat de experiența milenară, schimbă toată firea poporului cu care se amestecă, făcându-l în întregime superior felului lui de existență anterior, al aliarei.

În nivelarea generală a lumii vechi, prin aducerea ei la viața de aceeași, unică, culoare romană, fragmentul transcendent, de suflet elementar, caracteristic, individualist-original, al fiecărei nații indoeuropene, trecute la Romanism, a impus biruitor fiecărui ținut al lumii romane felul specific de a cugeta și simți — în cele etern omenești — al națiunii autochthone.

Fiecare popor trecut la Romanism a apărut apoi noua lui formă de viață în felul său deosebit, cu străvechile lui puteri preromane. A fost fiecare *roman*, precum pe urmă a fost fiecare *creștin*, cu apatia, ori cu focul nestins, al sufletului său preexistent.

În alcătuirea sufletului națiunilor prin topiri de suflete diverse spre a forma un aliaj nou, ca înfățișare și ca putere, femeia e ca picătura de fosfor aruncată în bronzul topit.

Bărbatul e, *înainte de orice*, fiul femeii. Fiii oamenilor sunt aceea ce sunt femeile lor: discrete, credincioase, cu suflet adânc, supuse, devotate până la moarte, — sau: greoaie, brutale, sensuale, banale, loquace. Prin afinarea femeii se afinează rasa. Și femeile noastre au fost afinate de suferință, răbdare, credință, muncă, tăcere, închinare. Și fiii țarancelor au fost: suferitori, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți, închinați datoriei, dintru străvechile timpuri și până în zilele de întemeiere a țării celei nouă de azi.

La nașterea sufletului rasei biruitorilor de azi stă femeia Dacă. Tăria bărbătească a femeilor spartane, — marele foc de nebună închinare zeului îndumnezeirii noastre aici pe pământ. Dionysos inspiratorul, care ardea în femeile thrace, — măreața tovarășie în luptă și suferință alături cu bărbatul, în sfătuire cuminte, și maestasă maternitate, a femeilor romane, — erau în femeia Dacă. Spartan-thracoroman a fost sufletul, care la alcătuirea națiunii noastre, ne-a fost dăruit de femeia Dacă.

Pentru că și-a crescut, pentru că și-a cultivat, pentru că și-a innobilat așa fel *femeia*, pentru că a creat prin milenara alegere și desăvârșire a tipului ei, o astfel de femeie, Dacul a dat firea lui noului popor, dacoroman. Nu în limbă, nu în obiceiuri, nu în forme materiale ale

vieții a fost biruința, ci în *calitatea* sufletului. Marea liniște, marea nobleță suverană, care peste romanizarea prin suflete diverse, venite de pretutindeni, — peste imensa inundație slavă, care amenințase a ne face greci, molăi, confuzi și triviali, ca cei nou veniți, — peste marile infuziuni de sânge străin de toate neamurile, ne-a păstrat sublimi în aristocratica noastră înălțare spirituală peste toți cei dinprejur, a fost darul primei femei Dace, căsătorile cu primul Roman așezat în Dacia, și a urmașelor ei cu suflet tare, daco-romanele.

Priviți pe fiul femeii Dace : țaranul : cu boiul drept, cu figura rezervată, cu ochii sfredelitori, cu glasul crescut ca pentru vorba dela distanță mare, cu mișcările rare, potolite, pentru a ține mult la oboseală, cu sufletul senin întru așteptarea ca ceva firese nu numai a binelui, ci mai ales a răului, cu legea cuvântului dat, ca legătură până dincolo de moarte, cu delicată ascundere a durerii ori bucuriei prea mari, cu domneasca ospitalitate dela egal la egal, cu bunacuviință distinsă față de fețele luminate, dar și cu adâncă ironie și nobila închidere în sine, pentru cei ce nu-i simt cuviința lui.

* * *

Biruința Romei în îndoirea sufletului dacic către limba și viața romană nu e totuși o faptă de-o zi a unui suflet de sută. Și nu singur sufletul dacic, ci nesfârșite popoare au fost frânte de tăria sufletului Romei și aduse pentru milenii la luarea formelor ei de viață.

E o nepătrunsă taină ce cale ia noua ființă zămislită dintr-un bărbat și-o femeie. Dar mai măreț mister ca nașterea națiilor nu e. Și mintea noastră slabă cearcă a-și lămuri începutul.

Puterea popoarelor nu-i de tot felul, ci numai de unul, pe-un singur drum : — pe toate, nu le dau zeii nici-unuia. Unele sunt tari prin arme, altele prin arte. Principiul vieții lor creatoare stă într-o unică, solitară și ireversibilă forță a geniului lor izolat. Un singur gând, luminos cât un soare, acopere pe toate celelalte, le schimbă pe toate după lumina lui și, pentrucă e unic și incomparabil, crează din el fapte eterne, numai în felul lui.

Care a fost gândul biruitor al Romei ? Care a fost forța ei unică, de a înfăptui lumi nouă, de a stărmă suflete și popoare ?

Marea putere a Romei, nouă, ni se arată în aceea, că înfățișă pentru sine ca și pentru toate popoarele pământului, nu autoritatea organizator-nivelatoare a unui administrator tiran, păzind cu strânsnicie liniștea și asigurând buna stare, folositoare tuturor, nu gloria cuceritoare de suflete a unui dionysiac supunător al întregului pământ, nu hieratica incorporare a unor zei atotputernici și cruzi, în

popul unor muritori proclamați zei, și adorați cu teamă și supunere de robi. de cei credincioși lor, nu strălucirea superioară a unei mari cetăți a cugetării geniale suprapământene, nu aspra autoritate rațională a unui consiliu de administrare prin delegații date unor regi, unor mari preoți, unor bătrâni colegiați, ori unor generali. — ci. *un nou fel de religie*.

Pentru întâia oară și — până azi — pentru cea din urmă, în istoria omenirii se creă acel măreț concept al Statului-Zeu, cu teribila voință a unei divinități abstracte. Roma, căreia Împăratul însuși nu-i eră decât un acolyth divin și dela care procedă toată maestatea, toată puterea, toată gloria. — acea religie politică, în care fiecare credincios admis la mysterii eră un membru-cetățean cu depline drepturi egale, chiar celor ale împăratului-zeu, asemenea căruia eră în dreptul său de a deveni oricând prin singură devotarea lui întreagă cultului Zânei-Mame. Iar ea însăși, divinitatea eternă, Roma, nu-și luă de prîstav al ordinelor ei imutabile pe muritorul făcut o clipă preot suprem al cultului ei, ci pe întregul popor al credincioșilor ei, în abstractia lui supraumană: „Senatul și poporul Roman“.

A fi Roman însemnă a fi un om, de specie unică, a fi membru al imensului colegiu religios militant al adoratorilor Romei, a fi însuși participant la puterea și la gloria Romei. Aceea ce nici geniul incomparabil al Greciei, prin brațul eroului sublim-unic, Alexandru fiul lui Filip, aceea ce nici regii-zei ai Orientului, aceea ce nici teribili servitori ai lui Allah, n'au putut realiza în marile diluvii de sânge, cu care au inundat pământurile ce voiau să și le modeleze după sine, — a fost etern creat, dintr-o singură incordare, în două secole, de Statul-Zeu al Romei, nemuritoarea.

Străvechi senatori ai Romei, ori barbari în piei nelucrate, împărați aduși în triumfuri, ori selavi mizerabili în lanțuri, toți se simțeau înfiorați de taina grea a Destinului, când pașii lor îi purtau pe unul din multele drumuri ce mîneau spre cetatea celor Șapte Coline.

Ca pruncii arși de vii în pîntecele taurului de aramă al lui Moloch, așa aruncă Lumea închinătoare Romei pe toți copiii ei cei mai buni în văpaia vieții aprinse din cetatea-eternă. Ca fluturii uciși de flacăra împrejurul căreia zboară, așa cădeau bărbați și femei în pierzare și moarte de furia vieții nebune, care ardea în Roma, cea de aur, de marmoră, de flori și de temple. Dar cei tari, cari biruiau prin putere, ori înconjurau prin prudență, lațurile fără număr aruncate în cale de geniile ispitei, aceia, puteau primi închinare — până chiar și asemenea zeilor — dela miriadele ce li se încredințau: spre cucerire, stăpînire ori ucidere, de implacabila Romă.

Iar dacă cultul religios al Statului-Zeu, Roma, cu templele,

preoții și colegiile ei de slujitori. atrăgea fără putință de opunere pe toți cei ce-i veneau aproape, făcându-i credincioși ai noiei religii. apoi viața romană, în formele ei concrete, era o unică clădire de piatră, un templu unic, cât însuși Imperiul de mare.

Imperiul Romei era o răbdătoare, simetrică, armonioasă, uriașă construcție a unui singur, divin arhitect: cu drumuri, orașe, granițe, poduri, cetăți, apeducte, băi, amfiteatre, zidite ca pentru vecie, zidite deolaltă, legate între ele, ca o singură, neasemănată rețea, din care nu scăpau marea străngeri, între firele ei nesfârșite, nici națiunile, nici indivizii odată cucerite.

De-ar fi voit Împăratul să prindă în pumnul-i titanic Cetatea celor șapte coline și s-o ridice în țării până la tronul lui Jupiter, de firele tari ca oțelul: nesfărâmatele-i drumuri, indisolubil legată, ar fi atârnat în văzduh întreaga lume romană, cum de butucul de vie atârna nesfârșitele-i vițe, cu lăstari, cu frunze și struguri. Iar Dacia întreagă ar fi fost un mare ciorchine, legal de lăstar prin drumul zidit peste fluviul părinte de Apollodor din Damasc.

Semn al ubiquității Romei era monumentalitatea ei de eternitate. Și atotputernicia ei, arătată plastic prin gândirea arhitectonică, cucerea, robea, asimilă, tot ce era suflet străin.

* * *

La Selinus în Cilicia, moare Împăratul. E luna ce poartă numele întemeietorului republicei imperiale. Zeii n'au voit să isprăvească cu bine întreaga muncă a zilei vieții lui. Când, în Olymp, la divinusul Symposion, blândul stăpânitor de popoare va da seamă de faptele lui, el va fi trist că războiul parthic a rămas pe vecie neisprăvit. Cel totdeauna biruitor e acum biruit. Cel totdeauna neobosit e acum obosit. Trupul ros de suferință se cere unit cu pământul părinte, iar sufletul luptătorului, e acum mai presus de toate neliniștile lumesti. Cine va fi urmașul? Vor avea grijă cei ce l-au chemat și pe dânsul? Senatorii Romei veghiază la cârma divinei corăbii.

Ochii mei te văd, Împărate, în zilele tale de neîncetată veghe. Cu statură la maestos-înaltă, cu părul tău alb înainte de vreme, cu fața ta nobilă și energie dominatoare, cu ochii tăi atenți privind ca pentru a pătrunde dincolo de lucruri și oameni, cu fruntea ta brăzdată de dunga verticală a voinței, cu buzele strânse în semn de stăpânire de sine, cu liniștea ta sigură, cuminte, hotărâtă, răbdătoare, nezguduită și la nevoie aspră, dar nu crudă, cu iubirea ta de ascultare, ordine, statornicie, — o, ce măreț potolite, ce tăios pătrunzătoare, ce modest păstrătoare, ce senin iertătoare, ce adânc înțelegătoare a vieții cum e, gălăgioasă, murdară, perfidă și vanitoasă, sunt

scrisorile tale către bunul, naivul, preaplecatur, plinul de sine, recunoscător devotatul tău sclav și prieten. Plinius.

Din căutătorul de glorie războinică, ultimul Flaviu, ale cărui înfrângeri le-ai răzbunat tu, Nerva Traiane, urmașii tăi au făcut un fricos căutător de pace. Din tine, cumintele păstrător al ordinii, păcii, străvechei tradiții, neînțeleptii tăi descendenți au făcut un gelos imitator al macedonicului Alexandru.

Pentru că ai biruit, pentru că ai făcut să înflorească liniștea roditoare, binecuvântata pace, te-au socotit un hrăpareț supunător de popoare. Și hula la Impărate e astăzi și hula noastră. Ingăduie Căesar Auguste, celor ce acum te cântă, să dea seamă sacră de viața fiilor tăi.

„Când Roma ne-a lăsat iară singuri în cetatea lui Decebal etern-veghetorul, valul năvălirii barbare ne-a acoperit cu totul. Cum se prind de pământ, proptindu-se în multele lor rădăcini, copacii inecați de apele furioase, ce vor să-i zmulgă cu dănsese, așa ne-am prins noi cu toată tăria sufletului nostru de străvechia noastră țarină daco-romană, proptindu-ne în zidul munților noștri, ca să nu fim zmulși și târați de puhoiu.

„Intreaga noastră putere ne-am cheltuit-o de-atunci, Impărate, ca să stăruim pe pământul, unde ne-ai pus de strajă. Alții, la adăpostul nostru, au ridicat iară orașe strălucite, palate de marmoră și temple până la cer. Alții, la adăpostul nostru, au onorat iară pe Apollon și pe cele nouă Piëride. Și poeții lor au cântat iară și sculptorii lor au săpat iară, și arhitecții lor au clădit iară. Și pe când noi nici satele noastre nu ni le puteam face pentru un veac de om, ci aceeași generație trăia în locuințe de mai multe ori arse și din nou clădite de vecinicii mărtiri ai credinței întru Dația și Roma, ei, cei cari înflorea la adăpostul nostru, se mândreau de opera păcii, care eră darul nostru, și se uita cu dispreț, la sărăcia și lipsa noastră.

„Am trăit, Impărate, de când ne-a lăsat Roma și până în ziua de astăzi, ca Daci, în sate, iar nu ca Romani, în orașe. Rezistând în Dacia, împotriva tuturor veneticiilor, reîntinzându-ne peste tot ținutul dacic, dăinuind în simplitatea, vitejia și neînfricarea țăranilor daci, — de-abia azi după optsprezece veacuri, ne putem iară gândi că suntem și Romani. De-abia astăzi, legionarii tăi s-au putut întoarce iară, biruitori, la Apulum, la Napoca, la Porolissum, la Sarmizegetusa.

„După optsprezece veacuri valul năvălirii nordice a fost biruit. Din nou stau strajă la Rin și în munții dacici soldații cu coif roman.

„Dar amarnic e, Impărate, chipul hăd al urii, care de jur împrejur ne împresură. De când ne-a lăsat Roma singuri, numai cu focul de ură, de jur împrejur, am trăit. Ura lor însă — a tuturor — ne-a ridicat de-apururi peste toate cele lumești. Noi am înțeles ura lor, și nu ne-am făcut negri la suflet: pentru că ura lor eră flacăra

care ne făcea tari, pentru că ura lor era cultul pe care cei răi îl consacrau geniului nostru, pentru că ura lor însemnă pentru noi moartea totdeauna gata să ne înghită, moartea care ne făcea sublimi în gândurile noastre. Mărire ție, Ură, a dușmanilor noștri, tu ne-ai împins pe înălțimi singuratece de unde sufletul nostru a putut clar pătrunde tot ce este etern zadarnic în cele omenești și de unde, asemenea zeilor, noi am recunoscut viitorul nostru numai în opera prin sine creată a intangibilității noastre spirituale.

„Ci pe anticele noastre ogoare, tot așa de bogat ca în vremea voastră, divini întemeietori, crește grâul. Și munții dau lemnul clădirilor pe uscat și pe ape și fierul armelor și focul ascuns sub pământ, în stane de piatră ori în izvoare negre ca iadul. Și vinul, cel sfânt lui Dionysos și sarea căutată și de fiare, și aurul începător al răului între oameni, dar sfânt pentru preamărirea în chipuri a puterii divine, toate le avem ca atunci, când Destinul ți-a mânat pașii. Auguste, spre celatea de munți și de râuri a etern-vegietorului Decebal.

„Și tot ce-au furat barbarii în sute și sute de jafuri n'a lăsat nici-o urmă în mereu roditorul pământ, pe care din iarnă în vară părinteasca binecuvântare a firii îl îmbogățește ca pe nici-unul-altul. Iar gândul nostru, perpetuu, într-o fiesc-recunoscătoare închinare, se îndreaptă către așezătorii noștri pe binecuvântatele noastre plaiuri.

„Dar ție, Caesar Auguste, închinarea noastră e și alta. Nu pentru că ai fost stăpânitorul Romei, ci pentru că ai fost slujitorul ei, — nu pentru că ai trăit distrugând glorios, ci pentru că ai trăit creând înțelept, — pentru că niciun ceas al vieții tale nu ți l-ai luat ție, ci pe toate le-ai dat Romei, — pentru că viața ta a fost numai credință, muncă, iubire, bunătate, — pentru că sufletul tău nu s'a preamărit niciodată pe dânsul, ci s'a bucurat numai să fie preamărit într-o închinarea lui Romei, — pentru că în Dacia regelui Decebal, biruită de armele tale, tu n'ai lăsat jalea și pustiul, ci ai adus tot prisosul vieții romane, în largă dărnicie de bucuros sămănător, îngropând în brazdele Patriei nemuritoare sămânță romană, — pentru că zidirea ta aici a fost vecinică construire cu blocuri de stâncă de mâna ta însăși cioplite, — pentru că ai fost nou întemeietor de țară romană, — eu, preotul cultului Romei, îți ridic azi elogiul, îți aduc închinare, Părinte“.

§ * *

Pe undele mării Lycie, plutește spre Roma, în corabia îmbrăcată cu întunecată purpură, urna funerară a lui Ulpius Nerva Traianus.

Bat valurile cu sunet ritmat în prora corăbiei. Alunecă ușor în cadența perfectă vâslele lungi care mângâie valul. Dinspre marea Crețică, unde se coboară să se culce, Helios trimete o ploaie de lănci

însângerate. Se ridică și se pleacă marea, în largile undulări ale „hulei“, ca un sân de femeie odihnind fericită. E ritmul de vecinicie a lumilor. E gândul scos din hotare de timp și de spațiu, acordat aeonic cu pulsarea astrelor. Ca fumul tămăci în aer, așa plutește tot mai sus, către cerul albastru, sufletul nostru desfăcut din nimicnicia vieții.

Pe puntea corăbiei e pervigilium sacrum.

Alunecă plectrul pe coardele lirei.

Cad sunele calde, ca lacrimi de aur pe scuturi de-argint.

Între cer și mare, în nemărgenirea clară, e singur glasul lirei care sfios șoptește de sufletul omului. E ploaie de note de aur în marea tăcere a serii.

Ca arborii ce-și ridică frunzele cu fața cea lucie spre soare, așa își înalță rugătorul brațele-i albe spre ceruri, cu palme deschise în eter.

Izvorând din adâncul iubirii noastre de lumină, curge cu murmur de pârâu de munte, imnul lui către Soare.

„Către tine, Părinte, se îndreaptă toate, toate trăesc prin tine, toate sunt frumoase prin tine. Copacii în pădure se întrec în înălțime, se saltă năvalnic spre tine, ca să nu rămâe în umbra celor bătrâni, voinici, fericiți, de ploaia de aur a razelor tale. Subțiri, delicate, drepte, ca lumânările înaintea iconostaselor, se ridică trupurile copacilor tineri. Ca niște copii doritori a vedea fața ta, ca niște fecioare doritoare a primi sărutarea pe buzele lor, așa se înalță coroana lor către lumina ta.

„Și copaci și ierburi îți aprind focuri de bucurie, de închinare: sunt florile lor: corolele lor ard, parfumul lor — urcă spre tine.

„Si noi oamenii, copiii tăi cei mai de pe urmă — în marea cea mare a fapturilor tale — noi cei mai plăpânzi, noi cei mai frumoși: trupul nostru-i tulpina, sufletul nostru e floarea, gândurile noastre-parfumul, inima noastră-i oglinda, viața noastră e imnul — puterii, luminei, armoniei tale.

„Soare,

„Mărire ție!“

T I G A N C A

*E Rița, fecioara cu ochii sprințari,
Cu sîni ca de piatră,
Născută 'n alaiul a zece cobzari,
Regină pe șatră.*

*Zglobie ca fulgul, cutreeră văi
Și negre poene,
Iar ochii ei tineri îi joacă 'n văpăi
Pe umede gene.*

*Cosița ei crează pe umerii goi
Ii cade 'n inele;
Surîsu-i aruncă pe 'ntregul zăvoi
Sclipiri de mărgele.*

*Aprinsă-i năframa ce-i flutură 'n vînt,
Rîd galbeni 'n plete;
Cînd trece c'un zîmbet, zvîrl/cușma 'n pămînt
Nomadele cete.*

*Cînd naște su' corfuri un cînt legănat,
Și-un zvon de sandale,
Cu palimă cruntă ciocanele bat
In vechi nicovale.*

*Ea joacă sub vaerul strunei prelung
La focuri sărace,
Și razele lunii ființa-i străpung,
Ca sute de ace.*

*Ușor se mlădie, rotește pe loc,
Dînd chiot sălbatic,
Și pare piciorul ei sprinten în joc,
Atins de jărat.*

*Dispare 'n vîrtejuri, sar banii pe sîni
Loviți de furtună;
Și geme ca vie sub meștere mîni
Lăuta străbună.*

.....
*Tîrziu stau nomazii sub stele culcați,
Iar ea pe câmpie,
Sărută văzduhul cu ochi dilatați
De-o sfîntă beție.*

Sărutești, 1919.

Artur Enășescu

M U G U R I I.

*Voioși mijesc pe ramuri fragede și-și-firuie
Mătasa'n funigei de soare,
Iar sus, ca niște năvi abia văzute,
Se'ntorc din depărtări necunoscute
Lanțuri nesjârșite de cocoare.*

*Sfios, din coaja unei frunze moarte
S'a deșteptat un fluture și zboară
Prin aerul primăvărat... rumenesc
Cărările'n lumină și-aburesc,
Și cald adie vînt de primăvară...*

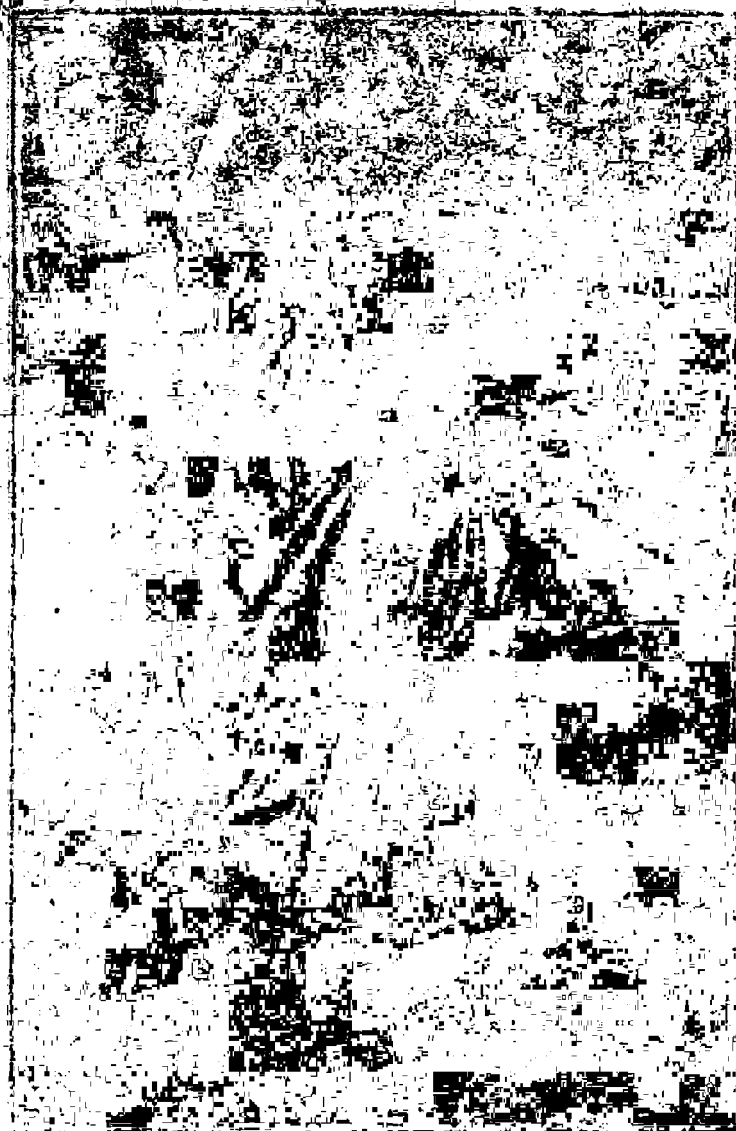
*Au încetat și ochii mei să plîngă
Și ca'ntr'un ceas de rugă toate tac;
S'aude cum cresc mugurii în soare,
Cald deschizându-și pleoapele de floare,
S'aude cum pocnesc și se desfac..*

Const. Asiminei

MOARTEA REGELUI DECEBAL
(Scenă de pe Columna Traiană)

După C. Cichorius
(III fig. 19).

Cel din urmă cârd.

Furtuna încelestărilor uriașe trecuse odată cu vara. Tunetul urla acum în depărtări: iar în urma lui, în tranșeele jilave și strâmbe, domnea în sfârșit liniștea. O liniște nefirească, neobișnuită în meleagurile acestea de harță și de sgomot; o liniște bolnavă, o liniște ce-și număra pe degete ceasurile agoniei. Din clipă în clipă, minciuna ei putea să se spulbere în vânt, din clipă în clipă, amăgitoare-i mască putea să cadă, dând la iveală o față crispată de mânie, o gură strâmbată de durere.

Totuși oamenii se lăsau ispitiți de prefăcuta-i înfățișare; știau bine că totul nu-i de cât o minciună sfruntată și grosolană; între dâșii își aruncau chiar surăsuri amare de înțelegere. Dar nu îndrăzneau să dea mai mult pe față bucuria lor. O prea mare isbucnire de bucurie ar fi fost fatală; amorțitul șarpe de foc, ce încolăcea o întreagă țară, ar fi tresărit desigur îndată din letargica-i adormire, s'ar fi svârcolit iarăși infuriat și groașnic, vărsând în trăsnete asurzitoare, flăcări și pucioasă prin toți porii nesfârșitului trup.

Și sentinelele păzeau somnul monstrului cu luare aminte de-o parte și de alta. Printr-o înțelegere mută, față în față, dușman cu dușman vegheau liniștea fiarei. Ici și colo, arare, din fierea ce clocotea încă sub pielea ațipită, mai țâșnea vreo sbucnire. Dar nimeni nu-i lua în seamă aceste scăpărări somnolente, ce-i trădau viața potolită un timp.

Stăteam atunci, trântit în fundul tranșeului, urmărind în albastrul nepătat al toamnei șiruri lungi de cucoare. Treceau linii drepte, șerpi plutitori în azur. Treceau zona morții cu țipele ascuțite și speriate, grăbind să lase cât mai repede în urmă, oroarea de desupt. Intregul cârd părea o singură ființă, așa de drepte și sigure-i erau toate mișcărilor. Se duceau departe, în locuri dragi și pără-

site, în țara invinsă a părinților mei. Și'n urma lor, pe zarea unde se infiripă zorile, odată cu negura inserării, părea acum că se deslușesc frământările vânturilor din stepă. Acolo, pe geana înnegrită, o arătare fără formă se agita amenințător; în taina răsăritului se plămădeau de bună seamă viitoarele nenorociri ale noastre. Suflul lor pustiitor poate că-și luase și drumul, odată cu sborul năvalnic al iernii.

Plecau cucoarele cu cele din urmă nădejdi ale noastre; ne lăsau par'că, prea singuri cu grozăvia, care ne amenința din față, prea singuri cu grozăvia, care ne amenința din urmă.

Dușmanii nu iubeau pe acești neobosiți soli ai vremii. Li dușmăneau. Le primeau trecerea cu salve de puști și pârâituri de mitraliere. Și râdeau atât de sgomotos, când puteau să le răvășească dreapta lor linie! Dar niciodată n'au isbutit să doboare vreunul. Cu ce le stricase lor liniștiții pribegi, ce-și vedeau cuminte de drum!

Li uram indoit pe dușmani; îi scârbeam acum.

Deci nu cu puțină bucurie, descoperii într'un asfințit uneltirile celor patru vlășgani posnași de sub porunca mea. Erau cei mai tineri din pluton. Se hârjoneau pe-un neamț, care cioplea ceva, într'un dos de tuiș vested și rărit. Se vedea bine neamțul, deși el își inchipuia poate, că-i ascuns cum trebuie. Se certau, sprințarii, în bună regulă care să-l ia mai întâi la ochi. Ce le păsa lor de monstrul amorțit o vreme de mistuitul atâtor victime; erau copii încă, nebunatecii, și pentru dâșii era un joc să turbure somnul cuiva.

Mi-au privit rușinați venirea, căci neamțul stătea aproape cu spatele la noi și nu cioplea cum crezusem întâi; era așezat turcește și mânca răslețit, în tihnă. Dar ospătând, el privea rânjind un

are de cucori, ce țipa sgomotos, urmărit de focuri de mitralieră. Din tranșeele dușmane veneau râsete, cascade peste cascade.

— Să tragă Voican, strigai furios. El e cel mai bun ochitor...

— Tot el? Tot el, domnule sublocotenent? murmură ceilalți protestând.

— Să tragă Voican!..

Vroiam să fiu sigur.

— Dacă-l iei și p'ăsta, Voican, într-o săptămână ești caporal.

— A! p'ăsta? Păi nu-i mare lucru, răspunse el.

Și nu fu mare lucru. Strigătele noastre de izbândă se amestecară în curând cu urletele de moarte ale rănitului. Doar șaiszeci de pași ne despărteau.

— Să trăești, Voican!

— Dumnezeu să te ție!

— Cu d'ăi ca tine scăpăm țara!..

Și după trei zile, când riposta inversată a nemților cu tunuri și cu mine se sfârși, stăteam iarăși în fundul tranșeului, urmărind un nou șir de cucoare. Cel din urmă poate! Minune! Nici-o mitralieră nu țacănea acum. Era în asfințit și prin verdețurile pălite de bătrânețe se sbătea prelung un fior. Și cel din urmă când trecea maiestos și tăcut pe cerul de cristal. Cel din urmă când! Negura se năștea neconținut, umplând

răsăritul: apusul se răsflăta în colori de păun.

Deodată, de lângă mine, un hubuit puternic despică brusc tăcerea; de sus, din slavă îi răspunse numai decât, un țipăt sfâșietor, un țipăt de mirare și de spaimă. Și tot atunci, ca la mișcarea unui resort nevăzut, de la mijloc, din cele șapte puncte ale cârdului, unul se desprinsese; apoi se îngroșă năpraznic în cădere amețitoare.

Din innălțimi, vaețele cucoarelor însoțiră pe lovarășul în rostogolire; dar șiragul lor aluneca innainte pe cerul transparent ca ghiața. Fieros și sarcastic, ca rânjetul morții, odată cu el innainta și golul acela de la mijloc; prietenii de drum respectau locul celui căzut. Și bocetele năpăstuiților se micșorau în zare și golul cel teribil călătorea innainte și-acelaș gol imi pătrundea sufletul, imi sfredelea inima.

.... — Ați văzut, domnule sublocotenent, cum l-am luat dintr'o dată?

Și innainte, ca să-mi revin, Voican adăugă:

— Asta lovitură strașnică, nu glumă! Aia cu neamțul, fleac!

Am tresărit de mânie; într-o clipită eram în picioare. Pumnii mi s'au încheștat instinctiv și lovitura a căzut grabnic și surd.

— Ucigașule... ce-ai făcut!..

G. Mihăescu.

Toamnă pe fiord.

*Miros de brad, miros de brad,
Miros de frunze care cad,
Miros de toamnă despletită,
Miros de mare răsvrătită,
Miros de brad.*

*Cântări adânci, cântări adânci,
Cântări de valuri peste stânci,
Cântări de crângi ce cresc în șopot,
Și-adorm al gândurilor ropot,
Cântări adânci.*

*Răcoarea spumelor ce cad,
Amarul acelor de brad
Și gustul ierbii presărate
Cu stropul apelor sărate,
Când spume cad.*

*Vibrează 'n vânt, vibrează 'n vânt,
Vibrează ultimul meu cânt;
Vibrează-al soarelui răsuflet
În infinitul unui suflet
Cu ultimul lui cânt.*

Marcel Romanescu.

Cronica.

Arte plastice.

Doi pictori ai Moldovei: D-nii Băieșu și Bălțatu

Prețuesc cu deosebire în orice artă *coloarea locală*. — Și mă sfîșesc de artiștii creatori cu caracter internațional. — Acela care va încercă să plăsmuiască peisagii și tipuri ce s'ar putea întâlni în orîșicare țară va putea să realizeze, dacă va fi o individualitate cu totul excepțională, un caracter obștesc de o largă valoare umană. De cele mai multe ori însă formulele acestui gen se vor dilua în lucrări lipsite de individualitate, lipsite de vîlga aceia nesecată pe care numai puternica legătură cu solul natal o poate da. O vegetație desprinsă de rădăcina firească. — Să-și cînte fiecare creator de artă plastică lumina și oamenii în mijlocul căroră a trăit! Astfel mai cu seamă va fi el în stare să ne redea o notă deosebită de a altora. Jumătatea din originalitatea lui va fi câștigată pe această cale. Temperamentul individual va face restul. Pilde mari dovedesc acest adevăr. Grigorescu este cel mai mare pictor al nostru fiindcă e cel mai român. Prin caracterul românesc al operelor lor vor trăi Verona, Luchian ori Steriade. Un Pallady, cu toată strălucirea talentului său, nu va putea însemna nimic pentru arta noastră *națională*. Pictură onorabilă, fără pecetia de rasă ca a d-sale, vom putea întâlni la orice expoziție din Paris, München, Veneția ori New-York.

Modeștii tineri cari expun în sala „Independenței Române” au această primă și neprețuită însușire: copii ai Moldovei, au știut în pânzele lor micuțe, să ne oglindească câteun colț de țarină, câte un zămbet de lumină, câteva raze din fermecătorul cer al ținutului lor.

Căci bătrîna Moldovă își are farmecul ei deosebit... Acolo cerul e mai umed, mai învîlulit ca în Țara de jos. În aburii lui diafani se nasc mii de nuanțe subtile pe care puternica, arzătoare lumină de miazăzi a Munteniei nu le îngăduie. Frunzișurile rămân acolo mai proaspete în toiul verii. Aci în șes le înegrește de cu vreme praful. Natura Moldovei e mai puțin tragică. Paleta de colori mai armonioasă, mai lustruită, mai subtilă. Dealurile trăgănate își au caracterul lor unic ca și orășelele și satele din partea locului. Sunt ratoșele de piatră dărăpănate dela răscurile drumurilor, ulițele singurale ca acelea din mahalale îndepărtate ale Iașului ori din tîrgul Hușului împrejmuie de vii. Grădinile părăginite îngrădite de

șubrede țarcuri, căsuțele și bisericile almintrelea clădite...

Și monotonia severă a văii Prutului jalnic...

Și văile râurilor fericite ce vibrează sub o lumină deslătătoare: Siretul, Bistrița, Moldova.

Alătea aspecte neuitate și caracteristice!...

Crâmpee din toate aceste priveliști trăesc pe pânzele sfioase ale celor doi pictori.

Acești doi copii n'au învățat la nicio școală. (Căci școala de Bele-arte din Iași, nu poate intra în socoteală). Aproape nici n'au văzut vre-o altă pictură decât a lor. În afară de Grigorescu n'au putut suferi nicio înrăurire. Singuri și-au deschis ochii, singuri și-au făcut o paletă, un meșteșug, o virtuozitate. Sinceritatea lor nu poate așa dar să fie bîznită.

Dar virtuozitatea poate înșela. De multe ori, în toiul lucrului un efect neprevăzut de culoare ori de desen îi ispitește și efectul poate să nu corespundă adevărului din natură. Ceeace li se întâmplă prea adesea. Multe din peisagiile acele mici cu pomi răsfirați și nu tocmai bine cercetați, sunt concesii făcute publicului iubitor de dulcегării. Ideea centrală, compoziția mai unitară lipsește adesea. Iar micimea subiectelor banale, în înfăptuirea lor, deșteaptă câte odată amintirea ireverențioasă a cărților poștale. În genere le lipsește elementul intelectual. Mișcarea de-așemeni. Niciun studiu de nud nu ne lămurește asupra cunoștințelor fundamentale de desen, de relief și de atitudini pe care trebuie să le aibă în redarea trupului omenesc și mișcărilor lui, orice meșter pictor.

Totuși, cu toate lipsurile firești ale tinereții, străbate peste tot talentul viguros. Desenul mai ușor controlabil în unele capete de expresie ca „Bătrînul” No. 17 ori „Autoportretul” No. 54 al D-lui Băieșu desenul acesta intuitiv e surprinzător de sănătos și de sobru. Pensula e largă și generoasă. Nicio caligrafie meschină. Simțul colorilor e mai puternic la D-nul Bălțatu contopirea lor armonică însă mi se pare mai aproape de maturitate la prietenul D-sale. Pentru aceste bune însușiri disting pastelul No. 33 și „Plutele de pe valea Bistriței” ale D-lui Băieșu. Armonioasă ca atmosferă de interior e pânza D-sale, „pianistul cu lampa aprinsă”. Țigăncile D-sale ni se par simple cromolitografii. Cu totul remarcabile dintre lucrările D-lui Bălțatu sunt „Ruina” No. 25. două aspecte de străzi din Huși, N-rele 36 și 53, „Cotul gârlei” No. 15 și „Lumini pe baltă”,

Corturile d-sale de ȝigani amintesc prea mult pe Grigorescu.

În genere amândoi tinerii meșteri strălucesc prin o intuitivă măiestrie în redarea atmosferei. A atmosferei specifice din Moldova, a privilegiilor ei caracteristice pe care le desvelești la primul pas. Alături de simțul voluptos al culorii, acesta este meritul lor de frunte, meritul care le dă o originalitate atât de prețioasă și de semnificativă pentru vârsta lor.

Îmi amintesc că ambii pictori au expus la Iași pe vremea războiului. În zilele acelea cumplite de desnădejde ivirea oricărui talent care dovedea cât prețuiește sufletul neamului nostru ne umplea inimile obidite de o binefăcătoare și luminoasă mângâiere. Confratele nostru dl. Nichifor Crainic a fost cel d'întâi care a prețuit și lăudat cum trebuia pe cei doi prieteni atât de sângăduitori.

De atunci încoace tinerii pictori au lucrat mult. Mediul însă nu le-a îngăduit să propășească îndeajuns. Le-a lipsit pilda, învățătura marelui pictori pe care numai străinătatea le-o poate da cu prețul unei munci înzecite.

Putința plecării lor spre acele țărmuri ferice atârână de succesul expoziției din urmă. Toți acei cari înțeleg și iubesc frumosul sunt dator să înlesnească acestor două reale talente drumul către lumină.

Em. Ciomac.

Muzica.

Opera Română

Opera română e o imperioasă necesitate, e o datorie.

Toate statele cu o umbră de civilizație au operă națională.

Opera națională nu poate exista de cât în funcțiune de instituție culturală, nu se poate deci menține de cât subvenționată.

Vom căuta să dezvoltăm pe cât posibil în cadrul unui articol aceste adevăruri, arătând ce ar fi trebuit să se facă, ce nu s'a făcut și care sânt singurele mijloace pentru a forța înființarea Operei române.

Problema nu e nouă. Bucureștii au cunoscut Opera română. Teatrul național chiar, a fost clădit pentru Operă. Am avut stagioni întregi cântate în românește și când Opera română din lipsă de fonduri s'a desființat, străinătatea ne-a făcut să ne dăm seama că printre noi se găseau: *Nuovina, Darclée, Popovici, Dumitrescu, Gabrielescu* și alții. Mă întreb care operă din lume ar fi putut rivaliza cu a noastră, dacă se reușeau reprezentări în care toate aceste nume să formeze un ansamblu.

Mai târziu, din cauză că publicul era format

pentru Operă, s'au putut menține cu o foarte mică subvenție stagioni anuale de operă străină (pentru care Teatrul național era pus la dispoziție), cu montări corecte, orchestră bună, ansamblu satisfăcător. Cele mai mari celebrități cântau la București, și nu un singur exemplu se poate da, în care artiștii lirici străini să-și fi câștigat celebritatea, începând cariera la Opera din București.

Din tot orientul, cea mai interesantă mișcare lirică era la noi. Balcanicii vizitau capitala noastră, și faima Operei a durat până în ultimii ani trecuți.

Dar și aceste stagioni străine, au dispărut odată cu mica lor subvenție. Neglijența statului nostru e singura cauză pentru care azi n'avem operă.

Publicul nostru e bun și ușor educabil din punct de vedere muzical. Proba cea mai evidentă a făcut-o orchestra ministerului. Bucureștii au epuizat repertoriul clasic, simfonia X-a a fost executată în bune condițiuni de elementele noastre, și sântem în curent cu cele mai interesante lucrări moderne.

Avem activitate simfonică de când avem subvenție simfonică,

Avem compozitori simfonici de când avem orchestră, și, ciudat, mai avem chiar și cântăreți!... Îi avem, dar pentru câtă vreme?...

Cântăreții noștri din lipsă de Operă națională s'au văzut siliți a emigra, și dacă azi cei mai mulți sânt în țară, aceasta se datorește numai războiului.

Acum ori niciodată Opera română poate lua ființă.

Problema Operei române trebuie grabnic rezolvită.

Punem opera din punct de vedere al necesității culturale alături de cele mai însemnate instituțiuni, și înțelegem că ea trebuie să fie subvenționată pentru ca să-și poată permite a da directive în educația publicului.

Nici-o concesiune nu trebuie făcută.

Opera, gen de artă multiplu, trebuie să îndeplinească toate condițiunile artelor care concurează la înfăptuirea ei.

Repertoriul să fie ales, costume, punerea în scenă, jocul trebuie să fie ireproșabile, dansul nu trebuie neglijat (până când mijloacele o vor permite a-l prezenta izolat.)

Orchestra să fie mare și bună, Corul de asemeni.

Ansamblul să fie perfect.

Cu elementele de care dispunem, cu cele pe care am fi forțați a le aduce din străinătate, se pot monta spectacole de educație artistică, vrednice de toată admirația.

Dar pentru îndeplinirea acestor condițiuni, se cer multe sacrificii.

Exemplul cel mai frumos l-au dat artiștii noștri lirici. Ei s-au format în societate lăsând de-o parte orice veleități sau mândrie artistică-lucrând dezinteresat numai pentru înfăptuirea Operei române.

Dar abnegația și munca lor, singure, nu pot de cât să asigure buna reușită a operei cu interpretări ale rolurilor principale. Montările însă, orchestra și corul trebuiesc plătite, și mai ales acum sume fabuloase sânt necesare.

Opera e o datorie, o datorie a statului, față de cântăreți, față de acești dezamăgiți cari și-au sacrificat viața unei arte fără debușeu. E o crimă a mai lăsa să funcționeze în conservatoare clase de canto, mai ales de operă, când absolenții acestora se văd nevoiți a-și părăsi menirea sau țara.

Și-acolo unde statul din cauza altor necesități care i s'au părut mai grabnice(?) nu a putut subvenționa, inițiativa privată să dea bunul exemplu.

Societatea lirică are până acum numai Teatrul național pus la dispoziția ei în lunile Februarie, Martie și Aprilie.

Va reuși totuși căci nu putem crede ca sfânta ei cauză să nu găsească ecou în publicul nostru

Vor agonisi necesarul montărilor, și vor ști ca în decursul acestor trei luni să arate celor în drept că se poate face la noi, cu talente muncă, pricepere, ordine și bună voință, și când în curând vor fi arătat ce au făcut, statul va trebui să-i adopte.

Mândria lor este a nu cere totul decât după ce vor fi dat probe. Și probele au și început. Abia formați au inaugurat seria concertelor Operei care se vor urma regulat la Ateneu. până la începerea stagiunii la Teatrul Național. Un festival Wagner, unul Francez și unul Italian au și avut loc. Reușita acestora, în grupă alcătuite pledează și mai mult în favoarea lor.

Artiștii lirici vor reuși să facă Opera română. Toată lumea trebe să-i ajute.

I. Nona Otescu

Teatru

Compania dramatică „Excelsior” și-a deschis stagiunea cu „Ghiara” piesă de A. Bernstein. Stăpînind cu-o măiestrie împinsă pînă la virtuozitate secretul trucurilor de profesionist, acest autor calculează matematic efectele de scenă, cunoscînd aproape cu precizie gradul de emoțiune pe care-l poate naște în public. Slăbiciunile, nervii, gustul publicului, sunt puse la contribuție cu un minunat spirit de prevedere. Teatrul lui A. Bernstein este un teatru plin de exagerări voite și de violențe sufletești. cu o lume specială de eroi, născuți anume pentru rampă, cari vorbesc și

acționează ca sub resortul aceleiași mașinării ce mișcă fastuoasele decoruri de mucava. Îmspirăți în cadrul artificial al scenei acești eroi, sunt prea teatrali și împing convenționalismul pînă la ultima lui limită.

În teatrul acesta de-o sălbatică materialitate, care învâluie lumea mai mult pe dinafară, violența gesturilor înlocuiește viața intensă a sentimentelor. caracterele sunt exclusive în bine cît și în rău, luînd proporții fantastice de roman foileton, iar psihologia rudimentară a personajilor se pierde într-o masă formidabilă de pumni care se dezlănțuiesc unul asupra altuia cu furie nebună. E un teatru plin de scrișnături de dinți, de trupuri rostogolite în țărînă, de obraji biciuiți pînă la sînge. Autorul stăpînește un fel de dramatizm specific, care nu acționează decît asupra nervilor. zguduindu-i pînă la paroxizm. A. Bernstein, urmărește sistematic prin ajutorul unor conflicte incendiare, momentele excesive de pasiune în care sufletul se dizolvă, făcînd loc animalului omenesc, unui animal oribil și exagerat pînă la parodie. Este ceva fals și noroios în teatrul său, care degajă o atmosferă de miazme.

Dacă aceste lovituri catastrofale cu toată violența lor ar fi motivate de-o puternică acțiune interioară dramatizmul pieselor ar fi salvat, dar astfel personagiile lui A. Bernstein sunt doar simple plesnitori, cari zbucnesc la momentul oportun, ca sub scînteia unui fir electric. Păpuși galvanizate ele-și manifestă viața prin convulsii efemere și de aceia gestul autorului care le prăbușește cu lovituri de bită mi se pare oare-cum donquijotesco.

Cu Bernstein, întrăm în lumea melodramei savante și modernizate, care-și acopere fondul adevărat sub lustrul teoriilor sociale și al problemelor de conștiință, a melodramei care împrumută realității clișee și tipuri pentru a le transfigura și denatura apoi, prin ajutorul trucurilor iscusite. „Ghiara” este una din piesele caracteristice ale lui A. Bernstein în care atît defectele, cît și abilitățile sale tehnice sunt pe deplin evidențiate. Conflicte violente, intrigă savantă, caractere convenționale și exagerate, nimic nu lipsește. „Ghiara” este simbolul femeii ambițioase și perverse care se înfige în suflete cu o putere diabolică sămănînd în jurul ei dezastre de tot felul. Antoinette Cortelon este centrul din care pornesc toate acțiunile dizolvante ale piesei. De-o cochetărie excesivă jipsită de orice trăsături mai omenești ea nu are nicio umbră de remușcare, nicio luptă ori tresărire sufletească în fața răului pe care-l provoacă. Este rea pînă la absurd, pentru că interesul piesei o cerea. Ea satisfacea astfel gustul autorului pentru cruzimi și violențe.

Alături de dînsa avem tipul de paiață al ta-

tălui ei Jules Doulers, o adevărată caricatură omenească, apoi, ceilalți redactori ai bărbatului său pe cari ea îi subjugă, tipuri de secături pline de cinizm și de cupiditate materială cum ar fi bună oară Paul Ignace și pe cari autorul îi alege în mod tendențios răi. Singur Leclerc se abate de la regulă. El este un om de conștiință. Leclerc și cu Anne Cortelon fiica patronului de gazetă în vederea unui contrast izbitor, sunt încarnarea datoriei celei mai desăvârșite.

Aceste din urmă tipuri convenționale au de partea lor toate virtuțile și sunt apte de toate sacrificiile. Autorul uzează pentru a-și ajunge țelul de mijlocul esten al contrastelor excesive Cortelon, bărbatul Antoinettei este personificarea slăbiciunii absolute. Conflictele se desfășoară cu violență. Personagiile par ca niște butelii de Leyda gata să izbucnească la cea mai mică atingere. Convulziuni sentimentale, tîrîțuri în genuuchi, capete sparte nimic nu lipsește din concertul obișnuit, al melodramei. Interpretarea mai mult de cît izbutită. **Artur Enășescu**

Culturale.

Ce știm noi astăzi despre Italia e rușinos de puțin. Vorbesc, negreșit, de acele cunoștințe puse în circulație și ajunse bun obștesc. Despre industria și tot avântul ei economic noi abia bănuim din automobilele Fiat și pălăria Borsalino. Când ne gândim la Roma și la actul de naștere în piatră, al neamului nostru, din For, avem vedenia lui Cârțan și a Smarei. În literatură suntem mereu la un Dante, trunchiat sau contrafăcut în limba dacoromână sau la Manzoni, prezentat în „Cinci Maiu“, de Ținc, și în „Logodnicii“, rămași la jumătate, sau la niște Goldoni, Leopardi, Carducci, în crâmpce, și uneori și ele foarte slabe. Din „Conu Leonida față cu reacțiunea“ am descoperit pe Galibardi, iar Fiume ne-a pus la toți în gură pe D'Annunzio. În războiu, unde n'am aflat că Italia și-a jertfit, zidindu-i în biserica de Meșter Manole a păcii, care se dărâmă mereu, 500.000 de vieți tinere, judecăm scurt că au avut o purtare de măcaronari și mascalconi, repetând în neștire batjocurile născocite împotriva-le de dușmanii lor și-ai noștri, iar, după cunoștințele dela noi din țară, îi privim pe toți ca pe un popor de cioplitori, cușitari și cântăreți de armonică, zdrențuiți, bețivi și scuipăcioși.

Tot trecutul nostru, cu corăbii genoveze și venețiene la Mare și pe Dunăre, cu amintiri de strălucite universități paduane și boloneze, palatele, pridvoare pe stâlpi înfloriți, ale lui Brâncoveanu, și tot viitorul nostru, cultural și economic, îndreptat către urzelele luminoase ale minții latine, și pe Mediterana, în care fiecă val legănându-se cântă faima a zece civilizații și aproape a zece milenii, nu se vor putea împăca cu atâta rătăcire și nepăsare.

Când nu ne-a mai ajuns Franța, care a intrat în atâtea domenii în starea de echilibru a desăvârșirii, sperietoare pentru zburdălnicia noastră de începători și cu farmec mai mult pentru pătura cărmuitoare dela noi, am început exodul spre Germania, care se arată ca Țara Făgăduinței. Din aceleași pricini Franța nici după războiu nu ne va îndestula pe toți, iar Anglia ne va rămâne totdeauna mai străină și America din cale afară de departe. Vom porni atunci într-o zi, va trebui să pornim cu iubire, către țara vrăjită, în care înfloresc lălmăii și unde alături de ruinele de Colosseuri, se zbugiumă și biruie și cântă cea mai îndrăzneată din viețile moderne.

Ca să grăbim clipa aceasta, suntem dator să curățim drumul de tot felul de moloz și spini. Trebuie să îndreptăm privirile spre Italia de azi. Și ne vom trezi deodată că stăm ca niște străini așezați la antipozi, când eram alături vecini peste o creastă de munte și o fâșie de Mare, rude prin suflet, prieteni prin interese.

O mare parte din această muncă e firesc să cadă în sarcina coloniei italiene dela noi și a catedrei universitare de limba și literatura Italiană din București. Școala primară italiană a lui Cazzavillan a îmbogățit cu o clădire frumoasă și cu un așezământ viu orașul. Biserica italiană, cu turnul ei în patru muchi, roșu sus, peste case, taie în profilul de cupole și verdeață al Capitalei, colțul ei liniștit și amintitor al țărmurilor cu mare artă. Italienii de aci se strâng într-o întinsă cooperativă de consum, cu mărfuri aduse mai cu seamă din patrie. Ei ar mai trebui să pună odată capăt, cu explozia și spontaneitatea lor caracteristică, scandalului că nicio librărie nu poate sau nu vrea să aducă, pentru ei, dar și pentru noi cărți și publicații italiene, și, trecând peste orice greutate, — nepăsarea de cămătari câștigând și așa 500 la 100 a negustorilor noștri cât și șovăiala și circumspecția librarilor lor — să înființeze într-o stradă centrală o mare librărie italiană.

Știm că în ce privește răspândirea dragostei pentru produsele, vechi și noi, ale limbii lui Dante, Petrarca și Boccaccio, priceperea și activitatea neostenită a d-lui Ramiro Ortiz, profesorul universitar, sunt o bună cheazășie. După atâtea alte lucrări și studii, publicate în reviste sau în volum, și care lumineau mai ales legăturile de odinioară de acum și de totdeauna între România și Italia, domnia sa va scoate în curând un volum de „Cronici italiene“, în românește, menite să ne facă cunoscute curente de cultură, figuri și opere de literatură ai Italiei celei mai noi.

Suntem, mi se pare, la un început de drum, dar la un început de drum bun.

Emanoil Bucuța

Insemnări.

„Cu reglești și vingalace...” — „Insemnări literare” protestează.

După aproape un an de ecări și pornografii asvârlite în toate părțile, iată și minunea. Cu ochii plecași și îmbujorată, ca o fată căreia i s'a jignit pudicitatea, revista de la Iași protestează. S'a întrebuițat împotriva-i un limbaj violent. Și dl. B. D., năcăjit, se extenuază argumentând, întorcând în toate chipurile fraza cu limbajul violent, subliniind cuvintele și ceretând dacă nu se poate găsi măcar vreo greșală de gramatică. Ce spusesem? „Din naufragiul *Vieții Românești* însă, n'au rămas decât câțiva oameni, cari la *Insemnări literare* își acopere (nu *acoper*, după cum *ei oferă*, *ei doboară*, nu *ei ofer*, *ei dobor*, domnule D. B.) absența ideilor cu violența fără măsură a limbajului. Ai zice, o ceată de oameni cu unele păcate de cari se tem și cari s'au adunat acolo într-o societate de sprijin reciproc. E literatura infirmității morale.”

Iată tot. Iată violența pentru care s'a supărat revista ieșană. E ca și când ai striga pe cineva pe propriul său nume, iar el s'ar întoarce rușinat și te-ar admonesta. — Pentru ce mă strigi așa de violent, domnule?

Dar d. B. D. care e „scurt și totuși explicativ și exact”, face pe gramaticalul într-o limbă ca aceasta: „... „Luceafărul”, în care la apariția „Insemnărilor Literare”, se îndemna publicul la „lapidarea lor și se preconiză arderea operilor lor în piețele publice”. Mă rog, ale cui operi?

Operi de-ale „Insemnărilor Literare” sau operi de-ale dumitale? E cam echivoc, d-le B. D. Afară de asta, se zice *opere* și deci *operelor*. (Vezi limba românească, operă care nu e a lui Tutuc).

Iar, pe ici pe colo, d. B. D. mai asvârle și câte o florică de stil. Culegem una: „d. Oct. Tăslăuanu care ne *asfixia* cu nu știu câte *vagoane de hârtie crom*...” O asfixie provocată de vagoane cu hârtie! Prin introducerea lor în aparatul respirator? (Aici, vezi bunul simț, d-le B. D., operă înăscută).

Iată de ce răspunsul d-lui B. D. nu ne-a făcut să ne schimbăm de loc părerea în ce privește *Insemnările Literare*. Gramatica pe care ne-o propune d-sa e atinsă de infirmități. Cât privește limbajul, nu putem adopta nici eleganța d-lui B. D. care nu se poate lupta, „cu reglești, vingalace sau florete” ci după proprie mărturisire, numai „cu băta”. (A. B.).

Studii filosofice. — După o întrerupere de doi ani, revista societății române de filosofie re apare. Vol. VIII, fasc. IV aduce un articol al d-lui *Marin Ștefănescu*. E o introducere la un studiu

asupra problemei cunoștinței. D-l. M. Șt. definește problema cunoștinței ca studiul raportului între simțuri și rațiune, studiu care în ansamblul general al filosofiei servește de introducere la Logică, în scopul de a determina valoarea logicii față de experiență sau intuiție.

Cât privește metoda, dl. Ștefănescu preconizează eclectismul între empirism și raționalism. E o soluție care tinde la armonizarea tuturor conceptelor metafizice, „a prinde, zice autorul, „unitatea spiritului care s'a realizat, căutând să se întreaacă pe sine, în diversele forme ex-„primate de gânditorii aleși ai omenirii. Astfel „noi admitem orice formă a conștiinței ome-„nești, pe care un cugelător ar lua-o ca punct „de plecare pentru a considera lumea, dar cu „condiția ca această formă să alcătuiască un „punct de vedere care să fie în armonie cu „toate celelalte puncte de vedere posibile.”

E un eclectism cu un vădit caracter spiritua-
list. Studiul ce va urmă acestei introduceri credem că va lămuri problema cunoștinței în acest sens. Articolul apărut acum are și un merit informativ fiind însoțit de o bogată bibliografie a problemei în care d-l. M. Ștefănescu a pus o adevărată erudiție. (A. B.).

Superficialitate. În alte țări, unde lucrurile serioase sunt în majoritate, are și moda forme, care îți impun respect. Dacă de pildă, premiul Nobel miruește aureolând deodată un cap necunoscut marei mulțimi, când de Indian în talar, când de profesoriță suedeză cu ochelari pe ochii verzi, librăriile încep să desfacă o nebună colecție de traduceri făcute numaidecât din opera premiatului. În spectroscopul literar apare fo nouă nuanță scăpărătoare, pe care o poți prețui alături de celelalte și sufletul popular a prins din zbor alte grăunțe, necunoscute, de frumos.

La „noi revistele sau chiar numai gazetele (toate la un loc au fost două) scriu despre Knut Hamsun, de pildă, înșirând câteva perechi de date pe un fond admirativ de aur, într-o clipă și pierind cu clipa. În locul unei asemenea icoane bizantine, pe lângă care publicul trece fără să creadă, cu cât eră mai folositor să se traducă și să se dea lumii ceva viu, din opera marelui singuratic al fiordurilor nordice! Dar și moda împrumută la noi, cu atât mai de grabă cu cât e aplecată prin firea ei, din ușurătatea și efemerul vieții noastre obișnuite.

„*La vraie Italie*”. De cărțile sau de revistele, scoase ca să facă cunoscută o țară în străinătate, sau chiar să-i apere față interesele primejduite, nu te apropii cu prea mare încredere. Numai în publicațiile jubulare adevărul, uneori foarte anemic, mai e așa de vopsit și de împopoțonat ca

păpușă de vitrină de coafor. Excepțiile sunt rarissime.

Revista lui *Giovanni Papini*, „La vraie Italie” e o asemenea excepție. Rar întâlnești o publicație mai vie, mai larg informată, rând pe rând de duh, adâncă, mișcată, spunând lucrurilor pe nume, lovind în orice idol, revizuiind păreri greșite, descoperind colțuri sau fețe nevăzute, închizând magistral într-o pagină limpede o întreagă problemă sau un curent întreg. Îți revizuești și tu păreri apriorice despre asemenea publicații și n-ai de cât un necaz: că revista iese numai odată pe lună și n'are de cât 16 pagini (e drept că în 4°). E scrisă aproape toată de G. Papini, unul din condeele cu care se laudă Italia modernă.

Traducem, spre îndreptățirea aprecierilor de până aici, câteva aliniate dintr'un articol: „Chemarea Italiei”.

„Italia căreia i s'a zis pe drept Națiunea Proletară n'are ce să caute pe această galeră (trus-tul anglo-american din Tratatul de la Versailles N. R.) Ii lipsesc minele, cărbunele, banii, vapoarele, coloniile, spiritul militar, pofta de cucerire, fierbințeala afacerilor—tot ceea ce alcătuiește, față de dușmanii de ieri și de triumfătorii de azi, bogăția și tăria unei țări.

„Dar își are și ea tăria și bogăția ei. Ea ar avea dreptul să înfățișeze, în lumea de iad care se pregătește supt înrăurirea idealului nemțesco-american, o înțelegere a vieții foarte veche, dar cu mult mai presus de aceea care ni se impune azi. Italia e singura națiune—împreună cu Franța—care ar putea să ia în mână cauza Spiritului, a Inteligenței, a Rațiunii, a Artei—care ar putea să apere toate valorile spirituale morale și chiar religioase: singurele în stare să facă viața vrednică să fie trăită.

„Italia e săracă—și ea ar trebui să fie campionul săracilor din toate țările împotriva bogățiilor vechi și noi. Italia e inteligentă—și ea ar trebui să desfășure flamura Inteligenței stăpânitoare împotriva turmelor de miazănoapte și transatlantice, care nu văd în lume decât negustori și mărfuri. Italia e desinteresată și jertfită—și ea ar trebui să se răzvrătească împotriva tuturor nedreptăților naționalismului orb și ale mercantilismului nevrednic.

„Ea e, în ochii stăpânilor clipei, ruda săracă pe care o chemi la vreme de nevoie și pe care ai vrea s'o alungi din sala ospățului, pentru că nu e atât de înstărită ca să stea alături de așa lume procopsită.

„Italia ar fi trebuit să părăsească sala Conferinței din întâile zile și să nu mai pună picioarele acolo. Ea n'are nimic de câștigat cu

prietenii bogați și trufași cari n'o privesc decât ca pe o cerșetoare plictisitoare. Ea n'are nimic de câștigat primind un sistem politic care confirmă triumful materiei și al banilor. Ea ar fi trebuit să-și primească vitejește rostul de săracă și să învețe încă odată pe popoarele desamăgite calea adevăratei avuții.

„Italia e săracă, dacă superioritatea și fericeirea stau în bănci și în mine, dar e nespus de bogată—cea mai bogată între neamuri—dacă se primește o altă înțelegere a vieții. Bogăția Italiei e în valorile minții—minele ei de preț și care nu se vor sfârși niciodată trebuie să i le cauți în poeme, în biserică, în capod'opere, în datine, în viitorul spiritual al rasei, în sufletul adânc al poporului nostru.

„Miliardarii și bancherii ei se numesc Dante, judecătorul omenirii; Sfântul Francisc, soțul Sărăciei; Michel Angelo, Zămislitorul uriașilor; Leopardi, Schimnicul durerii; Mazzini (restul cenzurat).” (Em. B.)

Lamura. An. I, No. 1. — E o revistă ce apare din inițiativa Casei școalelor și sub direcția d-lui Al. Vlahuță. Calitatea ei semioficială i-a atras numeroase dușmării apriorice. Ca și când nici literatura și nici cultura noastră nu trebuie să aibă nici un sprijin din partea statului. E drept „*Lamura*” nu va publica decât literatură aleasă cu cea mai excesivă severitate. Numele directorului ei e suficient pentru a garanta acest lucru. Și sunt atâtea pe care o severitate excesivă îi jenează. Nu e de vină însă nici statul și nici organizarea acestei reviste. Iată de ce dușmânia cu care au primit unii revista aceasta e suspectă. Din punct de vedere literar „*Lamura*” va fi mai mult o antologie de cât o revistă, oferind cititorilor ei cele mai bune pagini ale scriitorilor noștri. Cultural, va fi publicația care va populariza scrisul nostru bun; și va fi cel mai important serviciu pe care această revistă îl va aduce literaturii noastre care n'a pătruns încă până la țară. E bunul înțeles al acestei democratizări a literaturii pe care trebuie să o urmărim.

Primul număr întrunește numele celor mai buni scriitori. Versuri de V. Voiculescu, D. Nanu și Lucian Blaga. Proză de d-nii A. Vlahuță, N. Iorga, I. Agârbiceanu, Nichifor Crainic, I. D. Ștefănescu. Numeroase articole pedagogice și culturale de d-nii C. Dumitrescu Iași, I. Simionescu, G. D. Mugur, Gh. Adamescu, Al. Al. Busuioceanu etc. cum și un material de cronică și informațiuni foarte bogat. E într'un cuvânt o revistă a cărei nevoie se simțea de mult.

SITUAȚIUNE SUMARA

1918		1919	
25/7 Sept.		30 August	6 Sept.
ACTIV			
785 533 099	315 154 980 178 575 450 — 6 389 291 796 280	315 154 980 178 575 450 1 026 005 7 141	1 116 805 114 1 136 805 114
161 792	Argint și diverse monete	188 535	189 912
—	Biletele Băncii Generale Române stampilate de Stat	137 682 494	131 911 495
112 331 777	Efecte scontate	109 016 716	107 161 551
—	Impr. pe efecte publice	29 771 400	—
42 005 240	Impr. pe efecte publice în cont curent	46 653 078	57 852 959
—	19 645 040 33 334 860 din care nu s'au ridicat lei: 48 528 311 28 081 559	—	—
8 042 556	Imprumutul Statului de 15 milioane fără dobândă (1901)	8 042 556	8 042 556
1 367 018 667	„ în et. et. pe bonuri de tez. aur (1914—1918)	1 591 733 897	1 591 732 422
—	„ în et. et. pe bon. de tezaur fără dobândă (1919)	1 375 676 533	1 455 676 533
8 684 998	Casele de împrumut pe gaj agricultorilor și industriașilor	18 961 745	19 220 696
11 997 418	Efectele capitalului social	11 997 418	11 997 418
32 645 277	„ fondului de rezervă	32 645 277	32 645 277
3 813 181	Efectele fondului amortizării imobilului, mobilierului și mașinilor de imprimerie	3 813 181	3 813 181
6 726 337	Imobile	6 770 052	6 780 114
1 110 957	Mobilier și mașini de imprimerie	1 148 956	1 148 956
449 225	Cheltuieli de Administrație	2 511 525	2 587 650
434 252 653	Conturi curente	136 137 696	116 104 183
34 584 952	„ de valori	36 122 466	36 281 118
98 523 983	„ diverse	56 927 623	65 623 640
2 947 882 112		4 692 834 770	4 785 574 775
PASIV			
12 000 000	Capital	12 000 000	12 000 000
49 318 598	Fond de rezervă	52 491 384	52 491 384
7 189 190	Fondul amort. imob., mobilier. și mașinilor de imprimerie	7 712 574	7 712 574
2 299 992 384	Bilete de bancă în circulație	3 336 633 026	3 405 484 026
9 609 347	Profit și pierdere	8 184 893	8 184 893
411 848	Dobânzi și beneficii diverse	2 117 810	2 282 588
199 066 594	Conturi curente și recepise la vedere	919 437 305	936 889 500
370 294 151	Conturi diverse	354 257 778	360 165 810
2 947 882 112		4 692 834 770	4 785 574 775
Efecte și alte valori de restituit			
25/7 Sept. 1918	6 Sept. 1919		
205 272 158	Efecte și alte valori în păstrare	206 127 775	
2 050 007 290	Bonuri de tezaur aur în gaj pentru		
1 600 000 000	Imprumutul Statului	3 100 000 000	3 614 606 803
244 735 132	Efecte în gaj și în păstr. provizorie	312 399 948	3 618 527 723
—	Conturi de ordine		
2 050 007 290		121 242 577	125 767 833
		3 735 849 380	3 744 295 556
	Taxa: Scont 5% Dobânda 6%		

1) Totalurile generale din această situație au fost reduse cu valoarea efectelor și a altor valori primite fie în garanție pentru diverse împrumuturi, fie în păstrare provizorie și cari au fost trecute separat.

„NAȚIONALĂ“

Societate Generală de Asigurare în București
FONDATA LA 1882

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 3.000.000,
Fonduri de rezervă 35.777.375,36

Daune plătite dela fondarea Socie-
tății: Lei 136.000.000,

„NAȚIONALĂ“ Primește asigurări în ramurile:

INCENDIU, GRINDINA ȘI TRANSPORT

ASIGURĂRI ASUPRA VIEȚII în condițiunile cele mai avantajoase:
Caz de moarte, supraviețuire, restre, rente viagere, etc.

Asigurări contra riscurilor de războiu în ramurile „VIAȚĂ ȘI TRANSPORT“

Informațiuni la Sediul social: Strada Paris No. 12 (Palatul Societății)
și la Reprezentanții Generali pentru București
D-nii V. M. KOGALNICEANU & I. NEGREANU

în Strada Paris No. 12

AGENȚII ÎN TOATA ȚARA

„LUCEAFARUL“

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ PE ACȚIUNI

BUCUREȘTI, NUMA POMPIIU, 7 - 9

CAPITAL LEI 2.000.000 DEPLIN VĂRSAT

INSTITUT DE ARTE GRAFICE, CASA DE EDITURA

EXECUTĂ TOT CE ATINGE RAMURA
CONFEȚIUNILOR DIN HÂRTIE ȘI CARTON

LITOGRAFIE
CARTONAGE
TIPOGRAFIE

LEGATORIE
PAPETARIE
REGISTRE